

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Meslek, # 21, 5 Mayıs 1925 / 5 May 1925, s.11.

MEMLEKETİMİZDEKİ AMELE HAREKETLERİNİN TARİHİ

- I -

Sosyalist Hilmi Kimdir? - Hilmi Nasıl Sosyalist Oldu? - Otelci Madamın Sosyalistlik Telkinleri - İştirak Nasıl Çıktı - Bilecik'e Nefi - Sosyalistlik mi İtilafçılık mı? - Sosyalist Fırkası Nizamnamesi Nasıl Kabul Edildi?

Meşrutiyet'ten sonra memleketimizdeki amele cereyanlarından en ufak hareketlerden en büyük grevlere kadar meşgul olan ve bu hareketlerde daima ele başlık vazifesini gören Hilmi nihayet sözde bir Sosyalist Fırkası tesis etmişti. Bu Sosyalist Fırkası'nın 1335 senesi Temmuz'unun 20nci günü İstanbul'da inikâd eden kongrede tanzim ve kabul edildiğini bildiren nizamnamesinin birinci maddesinde "Fırkanın ünvanı Türkiye Sosyalist Fırkası olup müessis-i evveli Hüseyin Hilmi Arkadaş fırkanın la-yen-azl ve daimi reisidir" denilmektedir.

Memleketimizde sermaye ve amele diye kuvvetli birer kitle tefrik etmeye sebebiyet veren ve ameleiy siyasi ve ictimai bir mücadeleye sevk etmeye uğraşan la-yen-azl reis Hüseyin Hilmi Arkadaş kimdir? Bu makalemizde bahs edeceğimiz bu şahsiyetin hayatı mateessüf memleketimizdeki amele tarihini tedkik etmek isteyenleri şaşırtacak kadar gariptir.

Hilmi efendi Meşrutiyet'ten evvel istibdad senelerinde İzmir'de suyolu taharri memuru idi. Rüşdiye tahsilini bile ikmal

عمله حرکاتاری :

مملکت مزده کی عمله حرکاتاری

- ۱ -

سوسیالیست علمی کیمدر ؟ — علمی ناصل سوسیالیست اولری ؟ —
ارتاجی مارادک سوسیالیستک تئجیلری — استراک ناصیل جیقهیری —
پدرجه لقی — سوسیالیستلک ، انجی فیلتمی ؟ — سوسیالیست
فرقه سی نظامنامه سی ناصل قبول ایلری .

مشروطیتدن سوکرا مملکت مزده کی عمله جریانلردن اک
ارفاق حرکاتردن اک بویمک غیره ولره قادار مشغول اولان
و بو حرکاترده دائما آله باشلیق و شایسته سی کورن (حامی)
نهایت سوزده برسوسیالیست فرقه سی تأسیس ایشدی . بو
سوسیالیست فرقه سنک ۱۳۳۵ سنه سی تموز سنک (۲۰) نجی
کونی استانبولده انعقاد ایدن قورغورده تنظیم و قبول ایلدیکنی
بیله یرن نظامنامه سنک برنجی ماده سنده « فرقه نك عنوانی
(تورکیا سوسیالیست فرقه سی) اولوب مؤسس اولی حسین
حلمی آرقداش فرقه نك لایحه لر و راعمی رئیسیر . »
دنیا کده در .

مملکت مزده سرمایه و عمله دیسه قوتلی بررکتله تشریق
ایتمک سببیت و برن و عملایی سیاسی واجتماعی برمجاده سوق
ایتمک اوغراشان لایحه لر رئیس حسین حلمی آرقداش کیمدر ؟
بومقاله مزده بحث ایلده جکمز بو شخصیتک حیاتی معائنات
مملکت مزده کی عمله تاریخی تدقیق ایتمک ایستیلری شایر تاجیق
قادار غریبدر .

حلمی افندی مشروطیتدن اول استبداد سنه لرده ازمیرده
سیویل تحری مأموری ایدی . ارشدیه تحصیلی بیه اکیال

etmemiş olan Hilmi efendi uzun boylu, iri ve kuvvetli vücuduyla taharri memurluğunu bahak ifâ etmekte idi. Hatta o zamanlar İzmir valisinin ve sair büyük pasaların muhabbetlerine nail olduğundan arkadaşları arasında temayüz etmiş ve ayrıca hususi hafiyelik vazifeleriyle meşgul olmaya başlamıştı. Hilmi efendi validen, paşalardan ve sair muteber zevattan bu suretle gördüğü hususi rağbeti nazar-ı dikkate alarak mesleğinde terfi için vazifesine biraz daha kuvvetle sarılıyor, mesleğini hergün biraz daha seviyordu.

Hilmi efendi mesleği dolayısıyla İzmir'deki bütün şahsiyetlerle tanışmıştı. İzmir'in en ufak dükkancısından en büyük memuruna kadar herkesi tanıyan Hilmi efendi bir gün muhabir Baha Tevfik bey ile tanışmıştır. Her nedense Baha Tevfik bey ile çok sevişen Hilmi vaziyetinden, mesleğinden memnun ve istikbalinden emin yaşarken pederinin vefat ettiğini haber alınca mumaileyha ile birlikte İstanbul'a gelmiştir. Hilmi efendi İstanbul'da pederinin miras bıraktığı evi 800 liraya sattıktan sonra taharri memurluğunun müşkülatını nazar-ı dikkate alarak memuriyetten istifa etmiştir. İstanbul'da 800 lirayı yemek ile meşgul olurken birden bire Romanya'ya kadar bir seyahat etmek aklına gelmiştir. Hilmi efendi Romanya'da Bükreş'in güzel bir caddesinde mükellef bir otelde dünyanın zevk ve sefasını sürerken bir gün caddeden kırmızı gömlekler giymiş bir cemm-i gafirin geçtiğini görmüştür. Kırmızı gömlekli bu adamların ellerinde kırmızı bayraklar ile yek avaz olarak "yaşasın" diye bağırmaları Hilmi efendinin her ne kadar nazar-ı dikkatini celb etmiş ise de

ایتمهش اولان حلمی افندی اوزون بوق ، ایری و قوتلی
وجودیله تحری مأمورلغنی بحق ایضا ایتمکده ایدی . حتی
اوزمانلر ازمیر والیسک و سائر بویوک باشلرک محبتلرینه نائل
اولمغندن آرفداشلری آراسنده تمایز ایتیش و آیرتجه خصوصی
خفیهلر و خیفه لرله مشغول اولمغه باشلامشدی . حلمی افندی وایندن ،
باشلردن و سائر معتبر ذواتن بوضوئله کوردیکی خصوصی
رغبتی نظردفته آلارقی مسلککنده ترقی اچون وظیفه سته برآز
دعا قوتله ساریلیور ، مسلککنی هرکون برآز دهاسه و بیوزدی .
حلمی افندی مسائی دولایسیله ازمیرده کی بوتون شخصیتلرله
طایفه مشدی . ازمیرک اداوفاق دکانبیسنن الک بویوک مأمورینه
قادر هرکسی طایان حلمی افندی برکون . محرر بهاء توفیق
بک ایله طایفه مشدر . هر نه دنسه بهاء توفیق بک ایله چوق
سه ویش حتمی وضعیتندن ، مسلککندن ممنون و استقبالنندن
امین یاشارکن پدرینک وفات ایتدیکنی خبر آلنجه مومی الیه
ایله برانکده استانبوله کشدر . حلمی افندی استانبوله پدرینک
میراث برافندی اوی ۸۰۰ لیرایه صاندقدن صوکر ا تحری
مأمورلغناک مشکلاتی نظردفته آلارقی مأموریتدن استغفا اتمشدر .
استانبوله (۸۰۰) لیرایی بیک ایله مشغول اولورکن بردنبره
رومانیایه قادار بر سیاحت ایتک عقلمه کشدر . حلمی افندی
رومانیاده بکرشک کوزمل بر جاده سنده مکلف بر اولده
دنیاک ذوق و صفاسنی سوررکن برکون جاده دن قیرمزی
کوملکار کییمش بر جم غفیرک کجدیکنی کورمشدر . قیرمزی
کوملکاری بو آدملرک الرنده قیرمزی بایراقلر ایله بک آواز
اولارقی (یاشاسون) دییه باغیرمالری حلمی افندی بک هر نه قادار
نظردفتی جلب ایتیش ایسه ده هیچ کیسه دن بونلرک نه وکیم

hiç kimseden bunların ne ve kim olduğunu öğrenememiştir. Fakat akşam üstü otelin sahibesi madam ile görüşürken söz gündüz geçen kırmızı gömleklilere intikal edince Hilmi efendi nazar-ı dikkati celb eden bu adamlar hakkında madamdan izahat almaya başlamıştır. Madam oldukça kuvvetli bir tahsile malik olduğundan Hilmi efendiye kırmızı gömlekliler hakkında mufassal malumat vermiş ve bunların amele olduğunu hatta sosyalist olduklarını söylemiştir.

Hilmi efendi amele ve sosyalist kelimeleriyle kırmızı gömlekleri bir cemm-i gafiri bir kez daha tahayyül etmiş ve bunun Türkiye'de icrası kabil olup olmadığını düşünmeye başlamıştır. Amele ve sosyalist kelimeleriyle yavaş yavaş geceleri uykusunu bile kaçırmaya başlayan Hilmi efendi artık her gün madamdan amele ve sosyalist kelimeleri hakkında ders almaya başlamıştır.

Madamdan aldığı amele ve sosyalist fikirlerini kafasına iyiden iyiye yerleştiren Hilmi efendi Romanya'da durmayı fazla bulmuş ve derhal Türkiye'ye avdet ederek sosyalistlik ve amelelik çıkarmaya karar vermiştir. İşte bu surette 20 gün kadar Romanya'da hem ziyaret ve hem de sosyalistlik ve amelelik tetebbu' eden Hilmi efendi Romanya'dan Sosyalist Hilmi Arkadaş olarak İstanbul'a gelmiştir.

Hilmi Arkadaş İstanbul'a geldiği zaman pek çok geçmeden Meşrutiyet de ilan edilmişti. Artık önünde geniş bir faaliyet sahası açıldığına kani olan Hilmi Arkadaş kendisine taraftar bulabilmek ümidiyle etrafa baş vurmaya başlamış ise de hiç kimse kendisi ile teşrik-i mesai etmemişti. Nihayet Hilmi Arkadaş İzmir'de tanışarak beraber İstanbul'a geldikleri Baha Tevfik ile

اولدیغنی او کر نه مشدر . فقط آقشام اوستی اوتلاک صاحبه سی .
 مادام ایله کورو شور کن سوز کوندوز کن قیرمزی کوملکایله
 انتقال ایدنجه حلی حلی نظر دقتی جلب ایدن بو آدم لر حقنده
 مادامدن ایضا حاجت آغنه باشلامشدر . مادام اولدجه قوتی تحصیل
 مالک اولدیغندن حلی افندی به قیرمزی کوملکایله حقنده تحصیل
 معلومات ویرمیش و بونلرک عمله اولدیغنی حتی سوسیالیست
 اولدقلرخی سویله مشدر .

حلی افندی عمله و سوسیالیست کله لرله قیرمزی کوملکاری
 برجه شفیری بر کره ده خیل ایش بونک تورکیه ده اجرامی
 قانا اولوب اولدیغنی دوشمه تمکه باشلامشدر . عمله و سوسیالیست
 کله لرله یاواش یاواش کیجه لری اویقوسنی بیله قاچیرمه باشلایان
 حلی افندی آرتق هر کون مادامدن عمله و سوسیالیست کله لری
 حقنده درس آغنه باشلامشدر .

مادامدن آلدینی عمله و سوسیالیست فکر لرینی قناسنه
 ایدن ایزه یرلشدن حلی افندی رومانیا ده دورمنی فضا
 بولشی و در حال تورکیه عودت ایدنک سوسیالیستلک و عمل لک
 چیقارمه قرار ویرمشدر . ایشته بو صورتله ۲۰ کون قادار
 رومانیا ده هم زیارت و محمد سوسیالیستلک و عمل لک تتبع
 ایدن حلی افندی رومانیا دن سوسیالیست حلی آرقاداش
 اولارق استانبوله کاشدر .

حلی آرقاداش استانبوله کادیک زمان یک چوق کچمەدن
 مشروطیتده اعلان ایدلشدی . آرتق ارکنده کتیش بر فعالیت
 ساحه سی آچیلدیغنه قانع اولان حلی آرقاداش کندیسنه
 طرفدار بولایلمک امیدله اطرافه باش وورمه باشلامش
 ايسه ده هیچ کیمسه کندیسی ایلا تشریک مساعی ایتتمشدی .
 نهایت حلی آرقاداش از میرده طانیشارق برابر استانبوله
 کاندکاری بهاء توفیق ایله ایشمه قرار ویرمشدر . آنجق

birleşmeye karar vermiştir. Ancak Baha Tevfik efendinin muharirliğinden başka elinde bir sanat olmadığından Hilmi Arkadaş'ı da kandırmaya muvaffak olmuş 800 liradan geri kalan para ile İştirak namıyla bir gazete çıkararak propoganda yapmaya başlamışlardır.

Fakat Hilmi Arkadaş'ın yazı yazmaya iktidarı olmaması yüzünden Baha Tevfik efendi makaleleri yazıyor, Hilmi Arkadaş imzasını atarak sosyalistliği müdafaa ediyordu! Burada Baha Tevfik hakkında biraz malumat vermek lazımdır zan ediyorum. Baha Tevfik efendiyi Meşrutiyet'in ilk senelerini idrak edenler içinde tanımayan yoktur. Ezker Amu ta kim bi'l-hayr düsturunu aklımızdan çıkarmamakla beraber Baha Tevfik efendinin su-i şöhretini İstanbul içinde bilmeyen kalmamıştı. Maa-haza Mekteb-i Mülkiye'den mezun bulunan ve bir dereceye kadar Fransızca bilen Baha Tevfik efendinin yazdığı yazılar okunmaz da değildi. Bu surette yazmış olduğu makalelerin zirine vaz' edilen Hilmi Arkadaş imzası ile Hilmi Arkadaş ötede beride malumatlı bir zat olarak tanınmaya başlanmıştı. Yalnız Hilmi Arkadaş ve Baha Tevfik efendiler İttihad ve Terakki Fırkası'nın mevki-i iktidara geçtiği zaman maddi hiç bir menfaat elde edemediklerinden yavaş yavaş meyûs olmaya başlamışlardı. Nihayet İttihad ve Terakki Fırkası'na muhalif olan İştirak gazetesini sahipleri Ahmet Samim beyin İttihatçılar tarafından vurulması üzerine fevk'al-ade bir nüsha çıkararak İttihatçılara olan bütün kin ve garazlarını dökmüşlerdi.

Fakat İttihad ve Terakki hükümeti derhal İştirak'ı kapatarak

بهاء توفیق افندیڭك محرر لکدن باشقه انده برصنعت اولمادیمندن
حلمی آرقاداشی ده قاندرمه موفقی اولمش ۸۰۰ لیرادن کیری
قالان باره ایله (اشتراك) نامیله برغزته چیقارارق پروپاگاندا
یاغمه باشلامشلدی .

فقط حلمی آرقاداشك یازی یازمغه اقتدارلی اولمامسی
یوزندن بهاء توفیق افندی مقاله لری یازیور ، حلمی آرقاداش
امضاسی آتارق سوسیالیستلکی مدافعه ایدیوردی ! بوراده
بهاء توفیق حقنده برآز معلومات و برهك لازمدر ظن ایدیوردم .
بهاء توفیق افندی بی مشروطیتك ایلك سنه لرخی ادراك ایدنلر
اچنده طائیان یوقیر . (اذکر اوتاکم بالخر) دستورنی
عقلمزدن چیقارمامتله برابر بهاء توفیق افندیڭك سوء شهرتی
استانبول اچنده بیلیمین ظلامشدی . مع هذا مکتب ملکیده
مأذون بولونان و بر درجه یه قادار فرانسوزجه بیلن بهاء توفیق
افندیڭك یازدیڭی یازیلار بك اوقونازده ده کیلای . بو صورتله
یازمیش اولدیڭی مقاله لرك زیرینه وضع ایدیلن (حلمی آرقاداش)
امضاسی ایله حلمی آرقاداش اوتده بریده معلوماتی بر ذات
اولارق طائمه باشلامشدی . بالکیز حلمی آرقاداش و بهاء توفیق
افندیلر اتحاد و ترقی فرقه سنك موقع اقتدار کچدیکی زمان مادی
عییج بر منفعت اله ایدمه مکتلرندن یاواش یاواش مأیوس اولمه
باشلامشلدی . نهایت اتحاد و ترقی فرقه سنه مخالف اولان اشتراك
غزته سی صاحب لری احمد صمیم بكك اتحاد جیلر طرفندن وورلمسی
اوزرینه فرق العاده رنسخه چیقارارق اتحاد جیلره اولان بوتون
کین و غرضلرخی دوکشلدی .
فقط اتحاد و ترقی حکومتی در حال اشتراکی قاباتارق حلمی

Hilmi Arkadaş'ı da Bilecik'e nefi etmişlerdi. İste bu suretle Hilmi ve Baha Tevfik efendilerin faaliyetlerine nihayet verilmişti. Hilmi Arkadaş menfasında hükümet aleyhine ötede beride söz söylerken bir gün Bilecik'de menfa olan malum şeyh'ül-islam Mustafa Sabri Hoca ile tanışmıştır. Mustafa Sabri ile pek çabuk ahbab olan Hilmi Arkadaş bütün menfa hayatını mumaileyhin yanında geçirmiştir. Aradan aylar ve seneler geçtikten sonra Harb-ı Umumi mütarekesi üzerine mevki-i iktidardan düşen İttihatçılar'ın İstanbul'dan uzaklaşmasıyla meydana bos bulan Hilmi Arkadaş ve Mustafa Sabri Hoca bir gün İstanbul'a ayak basmışlardır.

Artık ömrünü meslek ve gaye uğruna menfalarda geçiren Hilmi Arkadaş mukaddes bir fikir adamı gibi, mevki-i iktidara geçen İ'tilafçılar'dan memuriyet istemeye başlamıştır. Evvela böyle iri yari vücuduyla her gün Mustafa Sabri Hoca'nın yanından ayrılmayan Hilmi Arkadaş'ı fevk'al-ade mümtaz bir şahsiyet zan eden İ'tilafçılar Çatalca mutasarrıflığını teklif etmişlerse de mumaileyh bu makamı mateessüf kabul edemeyeceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Hilmi Arkadaş gibi ömrünü menfalarda çürüten "büyük bir adam"ın memuriyet kabul etmemesi İ'tilafçıları pek çok şaşırtmıştı. Hakikaten Hilmi Arkadaş memuriyet kabul etmek istemiyordu. Onun yegane gayesi Romanya'da iken gördüğü kırmızı gömlekli ameleler gibi Türkiye'de de bir amele kitlesi vücuda getirerek en öne geçmek ve onlara "yaşasın" diye bağıştırmaktı. Fakat buna ne suretle muvaffak olabilecekti? Aksi gibi birden bire İstanbul'a İngiliz, Fransız, İtalyan kuvvetleri de dahil

آرقاداشی ده بیله جکه نفی ایتشدی . ایسته بو صورتله حلمی و بهاء توفیق افندیلرک فعالیتلرینه نهایت ویرلشدی . حلمی آرقاداش منقاسنده حکومت علیه اوتوده بریده سوزسویلرکن برکون بیله جکده منی اولان معلوم شیخ اسلام مصطفی صبری خواجه ایله طانیشمشدر . مصطفی صبری ایله پک چابوق احباب اولان حلمی آرقاداش بوتون منفا حیاتی موی الیک یاننده کچرمشدر . آرادن آیلر و سنه لر کچدکن صوکره حرب عمومی متارکسی اوزرینه موقع اقتداردن دوشن اتحادجیلرک استانبولدن اوزاقلاشماسیله میدان بوش بولان حلمی آرقاداش و مصطفی صبری خواجه برکون استانبوله آیاق باصه شلردر .

آرتق عمرینی مسلك و غایه اونغرینه منقارده کچرن حلمی آرقاداش مقدس بر فیکر آدامی کی ، موقع اقتداره کچن اثلا فیلردن مأموریت ایسته مکه باشلامشدر . اولایر بیله ایری یاری وجودیله هر کون مصطفی صبری خواجه نك یانندن آیریلمایان حلمی آرقاداشی فوق الماده ممتاز بر شخصیت ظن ایدن اثلا فیلر چتالجه متصرفلنی تسکین ایتشلر سه ده موی الیه بووقی مع التأسف قبول ایدمه بیکنی بیلدیرمشدر . بونک اوزرینه حلمی آرقاداش کی عمرینی منقارده چوروتن « بوبوک بر آدامک » مأموریت قبول اتمه مسمی اثلا فیلری پک چوق شاعیرتمشدی . حقیقه حلمی آرقاداش مأموریت قبول اتمک ایسته میوردی . اونک یکانه غایه سی رزق یانده ایکن کوردیکی قیرمنی کوملکلی عمله لر کی تورکیه ده ده بر عمله کتله سی وجوده کتیره رک اک اوک کچمک راونلره (باشاسین) دییه باغیرتمقدی . فقط بوکانه صورتله موفق اولایله جکدی ؟ عکسی کی بردن بره استانبوله انکار ، فرانسه ، ایتالیان قوتلری ده داخل اولمشدی . لسان بیلمه یین

olmuştı. Lisan bilmeyen Hilmi için bunlarla tanışmak biraz müşküldü. Maa-haza Hilmi Arkadaş düvel-i muhtelif kuvvetlerini nazar-ı dikkate almayarak kendi gayesinde muvaffak olmak için planlar kurmaya başlamıştı. O zamana kadar Avrupa'da bulunan ve ameleci diye tanınmış olan Doktor Refik Nevzat beyin birden bire İstanbul'a gelmesi üzerine Hilmi Arkadaş fevk'al-ade memnun oldu. Doktor Refik Nevzat ile birleşerek derhal bir Sosyalist Fırkası Nizamnamesi yaptı. Fakat nizamnamenin birinci maddesine kendisinin la-yen-azl bir reis olarak koyduğu şartından memnun olmayan Doktor Refik Nevzat Hilmi Arkadaş'tan ayrıldı. Hilmi Arkadaş da zaten kendisine rakip add ettiği doktorun ayrılmasından memnun olarak derhal şeyh'ül-islam Mustafa Sabri'yi buldu. Ona kendisinden hiç bir memuriyet istemediğini, ancak tanzim ettiği Sosyalist Fırkası Nizamnamesi'ni bila tedilat Heyet-i Vükela'ya tasdik ettirmesini talep ettiğini söyledi. Hilmi Arkadaş aynı zamanda kendisini fevk'al-ade seven Dahiliye Nazırı Ali Rıza Paşa'yı ziyaret ederek keyfiyeti izah etti. Ve Heyet-i Vükela'da bir itiraza meydan verilmeden nizamnamenin tasdikini rica etti. Hilmi Arkadaş'ın ricalarını kabul eden şeyh'ül-islam Mustafa Sabri Hoca ve Ali Rıza Paşa'lar hakikaten nizamnameyi Hilmi Arkadaş'ın arzusu vechile bila tadilat tasdik ettirdiler. Bu suretle Hilmi Arkadaş Sosyalist Fırkası namıyla kendisine la-yen-azl bir ebedilik veren bir fırka nizamnamesine müessis sıfatıyla sahip oldu.

حلمی انجون بونلرله طائشوق بر آن مشکدی . مع هذا حلمی
 آرقاداش دول مؤتلفه قوتلرینی نظر دفته آلمایارق کندى
 غایه سنده موفق اولق انجون بلانلر قورمه پاشلاشدى .
 او زمانه قانار آوروپاده بولونان وعملاجی دیه طائش اولان
 دوقتور رقیب نوزاد بکاک بردن بره استانبوله کلسی اوزرینه
 حلمی آرقاداش نوق المعاده ممنون اولدى . دوقتور رقیب نوزاد
 ایله برلشهرک درحال بر سوسیالیست فرقه سی نظامنامه سی
 یاپدى . فقط نظامنامه نك برنجی ماده سینه کندیسنه لایعزل
 بر رئیس اولارق قوبدینی شرطدن ممنون اولایان دوقتور
 رقیب نوزاد حلمی آرقاداشدن آیریلدى . حلمی آرقاداشده
 ذاتاً کندیسنه رقیب عدایتدیکی دوقتورک ایرلمسندن ممنون
 اولارق درحال شیخ الاسلام مصطفی صبری بی بولدى . اوکا
 کندیسندن هیچ بر مأموریت ایسته مەدیکنی ، آنحق تنظیم
 ایتمدیکی سوسیالیست فرقه سی نظامنامه سی بلا تعدیلات هیئت
 وکلایه تصدیق ایتمیرمه سی طلب ایتمدیکنی سوبلدى . علمى
 آرقاداش عینی زمانده کندیسینی نوق المعاده سوهن دایلمیه
 ناظری علی رضا پاشانی زیارت ایدهرک کیفیتی ایضاح ایتدی .
 وعیثت رکالده بر اعتراضه میدان ویرلهدن نظامنامه نك تصدیق
 رجا ایتدی . حلمی آرقاداشک رجالیخی قبول ایدن شیخ الاسلام
 مصطفی صبری خواجه وعلی رضا پاشا لر حقیقه نظامنامه یی
 حلمی آرقاداشک آرزوسی وجهله بلاتعدیلات تصدیق ایتمیردیلر
 بو صورتده حلمی آرقاداش سوسیالیست فرقه سی نایله کندیسنه
 لایعزل بر ابدیلک ویردن بر فرقه نظامنامه سینه مؤسس صفتیله
 صاحب اولدى .

زکی جمال

Meslek, # 22, 12 Mayıs 1925 / 12 May 1925, ss.14-15.

MEMLEKETİMİZDE AMELE HAREKETLERİ TARİHİ

- 2 -

Kırmızı gömleklilerin reîşi olmak hülyası! - Hilmi Arkadaş'ın fırka nizamnamesi - Intifa' için fırka!

Geçen nüshamızda Türkiye'deki amele hareketlerinde ele başılık vazifesini gören Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın ne suretle Sosyalist olduğundan bahs etmiş ve ne suretle Sosyalist Fırkası imtiyazı almaya muvaffak olduğunu yazmıştık.

Sosyalist Hilmi Arkadaş Sosyalist Fırkası imtiyazını eline aldığı zaman Romanya'da gördüğü kırmızı gömlekli amele kitlesinin memleketimizde hakikate inkilab ettiğine inanmaya başlamıştı. Fakat elde imtiyaz varken etrafına nasıl amele toplamalı ve ne suretle hakiki maksada nail olabilmeli idi? Yalnız başına düşündü, nihayet aklına bir tedbir geldi. O zamanlar kendi kendilerine toplanarak aralarında teavün sandığı yapan amelelere müracaat ile keyfiyeti bildirmeye karar verdi.

O vakitler Kasımpaşa'da Seyr-i Sefain Fabrikası amelesi aralarında bir teavün sandığı yaparak sandığın etrafına toplanmış, ve Yedikule'deki debbağhane ameleleri de aralarında ufak bir toplanma hareketi yapmış, Anadolu Şimendüfer amele ve memurları da cemiyet teşkil etmişlerdi. Fakat bu toplanma hareketleri hiç bir zaman o mesleğe mensup amele arasında umumi bir mahiyeti haiz olmadığından cemiyetler terakki ve inkişaf

عمله حرکتلری :

مملکت مزده عمله حرکتلری تاریخی

قیرمزی کوماکا ک. ک. رئیس اولوق
خلیاسی! - حلمی آرقداشک فرقه

نظامنامه سی - انتفاع ایچون فرقه!

کچن نسیخه مزده تورکیاده کی عمله حرکتلر نده
آله باشیق وظیفه سی کورن سوسیالیست - آرقداشک
نه صورتله سوسیالیست اولدیغندن بحث ایتش ونه صورتله
سوسیالیست فرقه سی امتیازی آلمغه موفق اولدیغی
یازمشدق .

سوسیالیست حلمی آرقداش سوسیالیست فرقه سی
امتیازنی آله آلدیغی زمان آرتق رومانیاده . کوردیکی
قیرمزی کوماکا کی عمله کتله سنک مملکت مزده حقیقه
انقلاب ایتدیکنه اینانمغه باشلامدی . فقط آله امتیاز
وارکن اطرافه ناصیل عمله طویلامالی ونه صورتله حقیقی
مقصده نائل اولایلمه لی ایدی؟ یالکیز باشنده وشوندی،
نهایت عثانه برتدیر کلدی . او زمانلر کندی کندیلرینه
طویلانارق آرالرنده تعاون صندوقی یاپاز عمله لرده مراجعت
ایله کیفیتی بیلدیرمکه قرار ویردی .

او وقتلر قائم پاشاده سیر سفائن فابریقه سی عمله سی
آرالرنده بر تعاون صندوقی یاپارق صندوق اطرافنده
طویلامش، ویدی قواله ده کی دباغخانه عمله لری ده آرالرنده
اوفق بر طویلامش حرکتی یامش، آنادولو ششندو فیر
عمله رومانورلری ده بر جمعیت تشکیل ایتشیردی . فقط
بو طویلامش حرکتلری هیچ بر مان او مسدیکه منسوب
عمله آراسنده عمومی بر ماهیتی حثر اومادایغندن جمعیتلر
ترقی و انکشاف ایدمه مکده ایدی . حلمی آرقداش

edememekte idi. Hilmi Arkadaş amelenin bu hareketlerini tedkik etmiş ve hiçbirisinin muvaffak olamadığını anlayınca müteessir olmaya bile başlamıştı. Maa-haza müteessir olmaktansa Sosyalist Fırkası'nı derhal faaliyete başlatmaktan başka çare olmadığını anladı. Amele cemiyetlerine birer mektup ile Sosyalist Fırkası Nizamnamesi gönderdi. Sosyalist nizamnamesi iyiden iyiye tedkik edilecek olur ise Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın Romanya'da otelde gördüğü kırmızı gömlekli ameleler gibi bizim memlekette yaparak onların reisi olmaktan başka gayesi olmadığı derhal tahakkuk eder. Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın hükümetin nazar-ı tedkikinden geçmeden tasdik ettirerek nail olduğu Sosyalist Fırkası imtiyazı birûce-i ati idi:

Muaddel Nizamname Suretidir.

Türkiye Sosyalist Fırkası'nın Nizamname-i Dahiliyesidir.

İşbu nizamname-i dahili 1335 senesi Temmuz'unun 20nci günü İstanbul'da inikâd eden kongrede tanzim ve kabul edilmiştir.

Sosyalist Fırkası'nın Meclis-i Mebusan'daki mebusları diğer fırkalar mebuslarına karşı bir heyet-i müttehide halinde bulunacaklardır. Bu heyet-i müttehide "sermayedaran" sınıfının her türlü tehakkümünü hükümete karşı protesto ve bütçenin bi'l-cümle tahsisat-i mesturesini red edecektir. Sosyalist mebuslar, fırkanın izni olmadan müstakilen bir güne teşebbüsât-ı siyasiye ve hususiyede bulunamazlar. Meclis-i Mebusan'da heyet-i müttehide, işçilerin hukuk ve hürriyet-i siyasilerini ve amele hayatını bir hal-i müreffehiyete isâl edecek ve aynı zamanda

mücadelât-ı sunûfî teshil eyleyecek olan ıslahatın mevki'-i fiile çıkmasına hasr-ı mesai edeceklerdir. Her mebus gerek memleket dahilindeki ifaâlinde, gerek propaganda icrasında, hasılı sosyalizme ait her türlü hareketinde fırkanın kararlarına tabi olacaklardır.

1- Fırkanın ünvanı "Türkiye Sosyalist Fırkası" olup müessis-i evveli Hüseyin Hilmi Arkadaş fırkanın la-yen-azl ve daimi reisisidir.

2- Fırkanın siyaset ve muamelat-ı umumiyesinin tanzim ve tedviri hususu ve bundan mütevellid mesuliyet beş sene müddet için doğrudan doğruya fırka müessislerine aittir. İşbu esas ile şube teşkilatına ait mebhasın ikinci maddesi şube vezaifine ait mebhas beşinci maddesi dahi yine beş sene müddet için kabul edilmiştir. Ve bu müddet esnasında inikâd edecek olan kongrelerin daire-i tedkik ve tadilinden hariştir.

3- Bundan gayrı hususatın tebdil ve tadili selahiyeti yalnız kongreye ait ve racidir.

Türkiye Sosyalist Fırkası'nın programı şu idi:

Sosyalizm adem-i musavvat ve adaletsizliğe istinâd eden cemiyet-i hazırranın teşkilat-i esasiyesinde tebdilat ve tağyirat icra ederek ve cemiyeti kabil-i tehammül bir hale ifrağ eylemek demektir. Buna vasıl olmak için kabul ettiği metalibat-ı esasiye şunlardır:

1- Vesait-i amel ve mübadelenin milli bir esasa ircâ ve ifrâğı.

مجادلات صنوفى تەپسىل ايله يەنك اولان اصلاحاتك مرقع
فعله چيتمسسه حصر مساعى ايدە چكاردر. هر مبعوث كرك
مملك داخلندەكى افعالندە كرك پروپاگاندا اجرا سنده،
حاصل سوسىيالىزمه عائد هر درلو حر كاتندە فرقه نك قرارلرينه
تابع اوله جقلردر .

۱ — فرقه نك عنوانى (توركيا سوسىيالىست فرقه سى)
اولوب مؤسس اولى حسين حالى آرقداش فرقه نك
لايىق اول و دائىمى رئيسيدر .

۲ — فرقه نك سياست و معاملات عموميه نك تنظيم
و تدويرى خصوصى و بوندن متولد مسئوليت بش سنه
مدت ايجون دوشريدن دوشرييه فرقه مؤسسلىرينه
عائددر. اشو اساس ايله شعبه تشكىلاتنه عائد مبعثك
ايكنجه مدهسى شعبه وظائفه عائد مبعثك بشنج مدهسى
دخلى يله بش سنه مدت ايجون قبول ايدلمشدر. او بوندن
شاسنده انعقاد ايدەنك اولان قولغردلرك دائرؤ تدقيق
و تعديانندن خارجيدر .

۳ — بوندن غيرى خصوصياتك تبديل و تعديل
صلاحيتى يالگىز قولغرديه عائد و راجعدر.

توركيا سوسىيالىست فرقه نك پروگرامى شوايدى:
سوسىيالىزم عدم مساوات و عدالت سزلك استناد ايدن
جمعيت حاضر دنك تشكىلات اساسيه سنده تبديلات و تغييرات
اجرا ايدەرك او جمعيتى قبل تحويل بر حاله افراغ ايله ملك
ديتكدر .

بو كا واصل اولمق ايجون قبول ايتدىكى مطالبات اساسيه
شونلردر :

۱ — وسائط اعمال و مبادله نك مى بر اساسه ارجاع
و افراغى .

2- Aynı gayeye çalışanlarla beyn'el-milel tevhid-i i'fâl ve hareket etmek. Sosyalist Fırkası metâlibat-ı esasiyesinin tahkikine nazaran ıslahat-ı umumiye icrasını arzu eder.

Siyasi

1- Her türlü intihabatın bila vasıta, rey-i am ve nısbî usul üzere icrası,

2- Müddet-i intihabiyenin iki seneye tenziliyle mebus adetlerinin teksiri.

3- Hürriyet-i matbuat ve hürriyet-i ictimainin temini,

4- Beyn'el-milel münazaun-fih mesailin hakem vasıtasıyla reviiyet ve tesviyesi,

5- Din ve mezhebin bir mesele-i hususiye olarak telakkisi,

6- Bütün derece-i tahsilin mecannen ve cismanî olması,

7- İdam cezasının lağvıyla muhakematın mecannî olması,

İktisadi

8- İnsanların ihtiyacat-ı tabiyesinden olan mevaddan alınan vergilerin lağvıyla "resm-i metruki"nin bilhassa verasette kabulü.

9- İhtiyacat-i mübremenin istihsâl ve istihzârıyla uğraşan çiftçi, işçi ve sair erbâb-ı say ve ameleden alınacak vergilerin ref'i.

10- Sefâhat, mükeyyifât ile gayr-ı kabil-i istifade servet-i müdharelerden alınan vergilerin tezyidi.

11- Şimendüfer, maden ocakları, bankalar, şirketler ve buna mumâsil müessesat-ı iktisadiye ile bilumum vesait-i istihsâl ve amelin ictimâî bir hale ifrâğı veya devlet tarafından idaresi.

۲ — عینی غایبه چایشانلرله بین الممل توحید افعال و حرکات ایتک. سوسپالیت فرقهسی مطالبات اساسیه سنک تحقیقنه انتظاراً اصلاحات عمومیه اجرایی آرزو ایدر. سیاسی

۱ — هر درلو انتخاباتک بلا واسطه، رأی عام ونسبی اصول اوزره اجرایی،

۲ — مدت انتخابیه نك ايکي سنه يه تيزيليله مبعوت عددلرينك تيكشيري،

۳ — حریت مطبوعات و حریت اجتماعک تأمینی،

۴ — بین الممال منازع فيه مسائلک حکم واسطه سیله رؤیت و تسویه سی،

۵ — دین و مذہبک بر مسئله خصوصیه اوله رقی تقیسی،

۶ — بتون درجات تحصیلک مجانا و جسمانی اولاس،

۷ — اعدام جزاسنک لغویله محاکماتک مجانا اولسی، اقتصادی

۸ — انسانلرک احتیاجات طبیعه سندن اولان مواددن آلتان ویرکولرک لغویله (رسم مترقی) نک بالخاصه وراثتده قبولی.

۹ — احتیاجات مبرمه نك استحصال و استحضاریله اوغراشان چفتچی، اینجی وسائر ارباب سعی و عملدن آله حق ویرکولرک رفی.

۱۰ — سفاهت، مکيفات ایله غیر قابل استفاده ثروت مدخره لردن آلتان ویرکولرک تربیدی

۱۱ — شمندوفر، معین او جاقلری، باقه لر، شرکثیر و بوکا مثال. مؤسسات اقتصادی ایله بالعموم وسائل استحصال و اعمالک اجتماعی بر حاله افرانجی ویا دولت طرفندن اداره سی.

Sermayesiz sınıfın himayesi

12- Sermayedar sınıfının zulmü altında ezilen küçük tacir, çiftçi, amele gibi fakir ve işçi sınıfının himayesini temin, ve bu hususta lazım gelen müessesatın teşkiline icab eden teşebbüsata tevessül edilmesi.

13- Sanayide, ziraatta say ve ameli kanunun himayesi tahtında intizama almak.

1- Haftada bir gün istirahat, tâbir-i âhirle amele istimal edenler tarafından yedi gün zarfında altı günden fazla çalıştırmamak.

2- Say ve amel müddetinin günde sekiz saate tahdit ve tenzili,

3- Ondört yaşından aşağı olan erkek ve 16 yaşından ufak kız çocuklarını çalıştırmaktan men' etmek, rüşte baliğ olanları yarım gün ve terbiye ve tahsilleriyle mütenasib olacak surette çalıştırmak.

4- Gece çalıştırılmasının kadın ve çocuklar için men'i, gece say ve amelinin suret-i mutlakada lüzumuna ihtiyaç olmayan bütün sanayide gece çalıştırılmasının men'i.

5- Sinaat, ticaret, ziraat amele ve esnafı ve belediyelerin iştirak ve ittihadıyla hadd-ı askari yevmiyeyi teşkil eden bir çok fiyatların tesbiti.

6- Her ustaya gerek ceza ve gerek suret-i âhrede amelenin yevmiyesinden birşey tenzil etmek hakkının men'i ve ameliyathane ile dar'ül-sanayilerin nizamname-i hususilerine amelelerin müdahalesi.

سرمایه سز صنفتك حمایه سی

۱۰ — سرمایه دار صنفتك ظامی آلتند از یه ن كوچك
تاجر، چفتی، عمله كی فقیر وایشی صنفتك حمایه سی
تأمین، و بو خصوصه آلتن كلن مؤساتك تشكیلنه
ایجاب ایدن تشبثاته توسل ایدلمی.

۱۳ — صنایعه، زراعتده سعی و عملی، قانونك
حمایه سی تختنده انتظامه آلق.

۱۱ — هفته ده برکون استراحت، تعبیر آخرله
عمله استعمال ایدنلر طرفندن یدی کون ظرفنده آلتی
کوندن فضله چالیشدیرماق.

۲ — سعی و عمل مدتك كونده سكر ساعته
تحدید و تنزیلی.

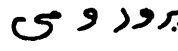
۳ — اون دوت باشندن آشای اولان ارکك و ۱۶
باشندن اوافق قیز چو جقئرینی چالیشدیرمقدن منع ایتك،
رشدده بالغ اولاندیری یارم کون و تربیه و تحصیللریله
متناسب اوله حق صورتده چالیشدیرسق.

۴ — کیجه چالیشدیرلمه سنك قدین و چو جقئرلریچون
منعی، کیجه سعی و عملك صورت مطلقده لزومنه
احتیاج اولمایان بوتون صنایعهده کیجه چالیشدیرلمه سنك
منعی.

۵ — صناعت، تجارت زراعت، عمله و اصنافی
وبلده لرك اشتراك و اتحادیه حد اصغری یومیه یی تشكیل
ایدن بر چوق فیئاتلرك تئیتی.

۶ — مراوسته یه كرك جزا و كرك صورت اخرده
عمله نك یومیه سنندن بر شی تنزیل ایتك حتمك منعی
و عملیاتخانه ایله دارالصناعه لرك نظامنامه خصوصیلرینه
عمله لرك مداخله سی.

7- Ameliyathaneler, fabrikalar, destegahlar, maden ocakları, ilh. gibi yerlerin, hıfz'ül-sıhha nokta-ı nazarından şerait-i fizyolojiyeyi tahrif etmeyecek surette muhafazası ve devletle amele sendikaları tarafından müntehab müfettişlerin taht-ı nezaretinde bulunması.

8- Her nev'i ticaret, ziraat ve sınaatta çalışan bütün yevmiyeciler için "Prodömi" () denilen usta ile amelelerden müntehab ve müteşekkil sulh muhakemelerinin tesisi ve bir amele nezareti teşkil, bu da olamadığı takdirde bir "Meşâgil ve Mesâlih-i Amele" kalemi namıyla Nafia Nezareti'ne merbûat bir kalem ihdası.

9- Mahbûsinin say ve amellerinin Reji haline vaz'ı.

10- Fiyat-ı say ve amel-i mahbusinin sendikaya dahil amelelere tediye edilen fiyat ve say ve amele müsavi olmak üzere tediyesi.

11- Amelelerin tatil-i eşgal hak ve hürriyetlerinin muhafazası.

12- Tıbbi ve iktisadi tehlikelere karşı teminat sigortaları yani içtimai şirketler tesis etmek:

1- Tatil-i eşgal, ihtiyarlık, malûliyet, kaza, hastalık zamanlarında bu gibi icabat-ı hayatiye neticesi olan kazalara karşı ticaret, ziraat, sınaat erbâb ü say ve amelin heyet-i mecmûasına tatbik edilmek üzere millet tarafından bir şirket-i ictimaiye-i teavûniye teşkil ve tesisi.

2- Amelelerin yevmiyelerinden hiç bir akçe ahz olunmamak şartıyla iki sulûsü sermayedaran ve ustalar, patronlar tarafından

۷ — عملیاتخانه‌لر ، فابریقه‌لر ، دستکاهلر معدن اوجاقلری ایله کی یرلرک ، حفظالصحه نقطه نظرندن شرائط فیزیولوژییه تحریف ایتیه جک صورتده محافظه سی و دواتله عمله سندیه‌لری طرفندن منتخب منتشلرک تحت نظارتنده بولاجس .

۸ — هر نوع تجارت ، ذراعت و صناعته چالیشان بوتون یومیه جیلر ایچون (پرودومی) دینیان اوسته ایله عمله لردن منتخب و متشکل صالح محکمه لرینک تأسیسی و بر عمله نظارتی تشکیک برده اوله مدیعی تقدیرده بر (مشاغل و مصالح عمله) ای نامیه نافعہ نظارتنه مربوط برقم احداثی .

۹ — محبوسینک سی و عمللرینک رژی حالته وضعی .

۱۰ — فیات سی و عمل محبوسینک سندیه دانیل عمله لره تأدییه ایدیلن فیات وسی و عمله مساوی اولمق اوزره تأدییه سی .

۱۱ — عمله لرک تعطیل اشغال حق و حریتک محافظه سی .

۱۲ — طبیعی و اقتصادی تهالکه لره قارشى تأمینات سیغورطه لری یعنی اجتماعى شرکتلر تأسیس ایتک :

۱ — تعطیل اشغال ، اختیارلق ، معلولیت ، قنا خسته لق زمانلرینده بوکی ایجابات حیاتییه نتیجه سی اولان قتالره قارشى تجارت ، ذراعت ، صناعت ارباب و سی و عملک هیئت مجموعه سته تطبیق ایدلمک اوزره ملت طرفندن بر شرکت اجتماعیه تعاونیه تشکیل و تأسیسی .

۲ — عمله لرک یومیه لردن هیچ بر آخه اخذ اولمامق شرطیه ایکی ثلثی سرمایه داران و اوسطه لر ، پاترونلر

bir sulûsü de devlet tarafından ita edilmek üzere tekaüdiye sandıkları şirket-i ictimaiyesinin tesisi.

3- Say ve amel kavaninin teşkil ve ihdasıyla bu kavaninin bila tefrik bütün ameleye tatbiki.

4- Şirket-i ictimaiye idaresinin işlerine amelelerin iştirakıyla kontrol hakkına malik olmaları.

Fırkaya duhûl için şerâit

Nizamname-i Dahili ahkamından müstahricdir:

1- Fırkaya dahil olacak arkadaşların fırkanın program ve Nizamname-i Dahiliye'sini kabul ve ahkamına katiyyen riayeti temin ve taahhüt etmeleri ve diğer bir fırka veya cemiyetle olan alakalarını kat' etmeleri lazımdır.

2- Bundan maada ihtikâr, sahtekarlık, emniyeti suistimal, sirkat, rüşvet, cinayet gibi ahval ve if'âl sahibi olmayıp hüsn-i hal ve fazilet erbabından olduğuna dair fırka azalarından birinin kefaletini haiz olmak ve 3-5 kıtasında üç adet fotoğrafı takdim etmek şarttır.

3- Bütün fırka azalarına asıl hüvviyet varakaları yalnız merkez-i umumi tarafından ita edilir. Merkez-i Umumi'nin tasdikini havi olmayan hüvviyet varakaları sahtedir.

4- Her aza arzu-i vicdanıyla ve istidat-ı maliyesiyle mütenasib olmak ve bir liradan dîn olmamak üzere fırkaya hin-i kabulünde bir duhûliye itâ eder ve yirmi kuruştan aşağı olmamak üzere de muntazamen bir mâhiye itâsını taahhüt etmek mecburiyetindedir.

طرفندن بر ثلثی ده دولت طرفندن اعطا ایدلک اوزره
تقاعدیه صندوقاری شرکت اجتماعیه سنک تأسیسی.

۳ — سعی و عمل قوانینک تشکیل واحداییه بو
قوانینک بلافریق بوتون عملیه تطبیقی.

۴ — شرکت اجتماعیه اداره سنک ایشارنده عملیه لک
اشتراکیله قونترول حقنه مالک اولماری.

فرقیه دخول ایچون شرائط

نظامنامه داخلی احکامندن مستخرجدر :

۱ — فرقیه داخل اوله جق آرقداشلرک فرقیه تنک
پروگرام و نظامنامه داخلینسی قبول و احکامنه قطعاً رعایتی
تأمین و تعهد ایتلمی و دیگر بفرقه و یا جمعیتله اولان
علاقه لری قطع ایتلمی لازمدر.

۲ — بوندن ماعدا احتکار، ساخته کارلق، امنیت
سوء استعمال، سرقت، رشوت، جنسایت کی احوال
و افعال صاحب اولمایوب حسن حال و فضیلت اربابندن
اولدیغنه دائر فرقه اعضالردن برینک کفالتی حائز اولمق
و ۳ — ۵ قطعه سنده اوچ عدد فوطوغرافی تقدیم ایتمک
شرطدر.

۳ — بوتون فرقه اعضالرینه اصل هویت ورقه لری
یا لکیز مرکز عمومی طرفندن اعطا ایدیلر. مرکز
عمومینک تصدیقی حاوی اولمایان هویت ورقه لری ساخته در.
۴ — هراعضا آرزوی وجدانیسیله و استطاعت
مالیه سیله متناسب اولمق و بر لیرادن دون اولماق اوزره
فرقیه حین قبولنده بدخولیه اعطا ایدر و یکریمی غروشن
آشاغی اولماق اوزره ده متظماً بر ماهیه اعطاسی تعهد
ایتمک مجبوریتمدر.

Şube teşkilatı

1- Şube olmayan bir yerde, hadd-ı askari beş kişi Merkez-i Umumi'nin mücade ve muvafakatıyla o mahalde bir şube teşkil ve küşâd edebilirler. Her şube mühr-i resmiyesini Merkez-i Umumi'den istihsal etmeye mecburdur.

Sosyalist Fırkası'nın bütün nizamnamesi bundan ibarettir. Yalnız Nizamname-i Dahili ['ye] ilave edilen "Şube Teşkilatı" hakkındaki mevadda şube teşkil ve küşâdı için askari beş kişinin bir araya gelmesi ve toplanan paranın nısfını şube kasasında hıfz ederek nısf-ı diğerini merkeze göndermesi zikr edilmektedir. Şubelerin vezaifinde ise mebus ve belediye intihabatında fırka için çalışılması ve hasta arkadaşlara yardım edilmesi bildirilmektedir. Şubeler vezaifinin dokuzuncu maddesinde zikr edilen bu yardım birûce-i ati icra edilecektir:

"Her şube hastalık dolayısıyla çalışamayan azalarına muavenet-i lazıme ve nakdiyede bulunmak mecburiyetindedir. Bân-ı şart-ı mezkûr azanın iade-i afiyet edip tekrar işe mübaşeretinde kasayı izrâr etmiş olmamak için kasaya olan borcunu ceste ceste tesviyeyi taahhût etmesi lazımdır."

Bundan sonraki maddeler Heyet-i Merkeziye tafsilatı ile Merkez-i Umumi'nin faaliyeti ve ne suretle aza kayd edilerek para alınması lazım geldiğini ve bir de senelik kongrede tedkik edilecek mevadı göstermektedir. Kongre için tahsis edilen mevaddan 5nci madde Sosyalist Fırkası reisi Hilmi Arkadaş'ın amelecilik hakkındaki bütün gaye ve ümitlerini göstermektedir:

شعبه تشکیلاتی

۱ — شعبه اولمایان بر پرده، حد اصغری بش کشی مرکز عمومینک مساعده و موافقتیه او محله بر شعبه تشکیل و کشاد اید بیلیر. هر شعبه مهر رسمینی مرکز عمومیدن استحصال ایتمه مجبوردر.

سوسیالیست فرقه سنک بوتون نظامنامه سی بوندن عبارتدر. یالکز نظامنامه داخلی علاود ایدیلن (شعبه تشکیلاتی) حقیقده کی موادده شعبه تشکیل و کشادی ایچون اصغری بش کشی نک بر آرایه کلمی و طوبیلانان باردنک نصفی شعبه قاصه سنده حفظ ایدرک نصف دیگرینی مرکز کوندرمی ذکر ایدلمکده در. شعبه لک وظائفنده ایسه مبعوث و بلدییه انتخاباتنده فرقه ایچون چالیشامسی و خسته آرقداشله یاردیم ایدلمسی بیلدرلمکده در. شعبه لر وظائفنک دوقوزنجی ماده سنده ذکر ایدیلن بو یاردیم بوجه آتی اجرا ایدیله جکدر:

« هر شعبه خستلق دولایسیله چالیشامایان اعضالرینه معاونت لازمه و تقدیده بولونمی مجبوریتنده در. بان شرط مذکور اعضانک اعاده ناییت ایدوب تکرار ایشه مباشرتند قاصه یی اضرار ایتش اولماق ایچون قاصه اولان بورجی جسته جسته تسویه یی تعهد ایتمی لازمدر.

بوندن سوکراکی ماده لر هیئت مرکزیه تفصیلاتی ایله مرکز عمومینک فعالیتی ونه صورتله اعضا قید ایدیلرک باره آلمسی لازم کلدیکینی و برده سنه ک قونغرده تدقیق ایدیلرک موادی کوسته مکده در. قونغره ایچون تخصیص ایدیلن مواددن هنجی ماده سوسیالیست فرقه سی رئیس حلی آرقداشک عمله جیلک حقیقده کی بوتون غایه و امیدلرینی کوسته مکده در.

"Kongre ictimaatına fırka reisi riyaset ederek kongre kitabetini de fırka Katib-i Umumisi idare eder,"

Bu nüshamızda ancak bahs edebildiğimiz Sosyalist Fırkası'nın nizamnamesini gelecek nüshamızda tedkik ederek memleketimizdeki amele hareketleri tarihine devam edeceğiz.

Zeki Cemal.

« قونغر اجتماعاتنه فرقه رئيسی رياست ايدورک
 قونگره کتاباتی د، فرقه کاتب عمومیی اداره ایدر.»
 بو نسخه مزده آنجق بحث ایدو بیلدیکمز سوسیالیست
 فرقه سنک نظامینامه سن کلا جک نسخه مزده تدقیق ایدورک
 ملکتمزده کی عمل حرکتمیزی تاریخنه دوام ایدو جکیز.
 ترکی جماعت

Meslek, # 24, 26 Mayıs 1925 / 26 May 1925, ss.9-10.

MEMLEKETİMİZDE AMELE HAREKETLERİ TARİHİ

- 3 -

Sosyalist Fırkası reisi bile fırka nizamnamesi ile programın samimiyetine emin değil idi. - İlk grevler: Kazlıçeşme debbağhane amelesi grevi - Kasımpaşa Tersane amelesi grevi - Fırkanın muvaffakiyetleri - İngilizler'den tavsiyename alınınca - Tramvaycılarının ilk grevi.

Geçen nüshamızda Türkiye'de amele ve kapitalist olmak üzere kendi nokta-i nazarına göre iki sınıf vücuda getirdiğine kani olan Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın amele hukukunu müdafaa etmek üzere tesbit etmiş olduğu Sosyalist Fırkası'nın programını neşr etmiştik.

Sosyalist Fırkası'nın nizamnamesini okuyan ve madde ba-madde tedkik eden karilerimiz eminim ki siyasi, iktisadi, sermayesiz sınıfın himayesi, fırkaya duhûl şeraiti ve hatta şube küşadı hakkındaki maddelerin tahtındaki müstetir "hüve"leri derhal his etmişlerdir. Esasen maddelerin tesbit ve tanzimi ile hükümet tarafından ne suretle tedkik edildiğine ait hikayeden de anlaşıldığı üzere bir mevcudiyet, bir kitle ve bir sınıf vücuda getirmeye çalışan Hilmi Arkadaş bile kendisinin tanzim etmiş olduğu maddelerdeki menfaat maksadlarını pek vazih bulduğundan Sosyalist Fırkası Nizamnamesi'ne ve programına tedkik ettirmeden sahip olmak için bir çok desiselere müracaat etmiştir.

İşte Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın bu hareketi de isbat ediyor ki Türkiye'de amele sınıfı vücuda getirecek baş Sosyalist Hilmi

Meslek, # 24, 26 Mayıs 1925 / 26 May 1926, ss.9-10.

عمامہ حرکتوری :

محمداکتمزده عمده حرکتکاری تاریخی

سوسیالیست فرقه سی رئیس بیبا فرقه نظامنامه سی ایله پروگرامنک
صمیمیتنه امینده کیل ایدی۔ ایلاک غمردولر: قازلی چشمه دباغخانه عمله سی
غمردوی - قاسم پاشا ترسانه عمله سی غمردوی - فرقه ناک ایلاک
موفقتلری۔ انکیلرلردن توصیه نامه آلتنجه۔ تراموا ییجیلرک ایلاک غمردوی

کچھ نسخہ مزیدہ تو رکھو۔ عملہ وقایہ نامیت اولیٰ اوزرہ
کندی نقطۂ نظریہ کورہ ایکی صنف وجودہ کیتیر دیکشہ قانع
اولاد سوسیالیست حلمی آرقاداشک عملہ حقوقی مدافعہ ایتمک
اوزرہ تثبیت ایتمش اولدیق سوسیالیست فرقه سنک پروغرامنی
نشر اتمشدک .

سوسیالیست فرقه‌سینک نظامنامه‌سی اوفویان و ماده بناده تدقیق ایدن قارئلرمن اینیم که سیاسی ، اقتصادی ، سرمایه‌سز صنفک جمایی‌سی ، فرقه‌یه دخول شرائطی و حتی شعبه کشادی حقدده کی ماده‌لرک تختده کی مستر « هو » لری درحل حس ایشلردر . اساساً ماده‌لرک تثبیت و تنظیمی ایله حکومت طرفندن نصورته تدقیق ایدلیکینه عاقد حکایه دن دد آکلاشیدینی ارزره بر موجودیت ، برکتله و بر صنف وجوده کتیرمه چایشان حلمی آرقاداش بیله گندیسینک تنظیم ایتمش اولدینی ماده‌لردده کی منعت مقصدلری پک واضح بولدندن سوسیالیست فرقه‌سی نظامنامه‌سینه و پروگرامنه تدقیق ایدیرمه دن صاحب اولاق ایچون برچوق دسیله‌له مراجعت ایشلدر .

اینکه سوسیالیست حلی آرقاءشك بوجر کیده اثبات
ادیسور که تور کیده عمه صفر وجوده کتبه چک باش سوسیا-

Arkadaş bile fırka nizamnamesinin samimi olmadığına ve bundan dolayı amele yerine kendi ve kendisine peyrev olacak bir kaç arkadaşın menfaatlerine yardımdan başka iş olmayacağına kaniydi.

Maa-haza firkanın malum olan programı ve nizamnamesindeki menfaat maksatlarına rağmen Sosyalist Fırkası'nın teşkili amele arasında büyük bir sevinç tevlid etmiş ve tramvay, Şirket-i Hayriye, Halic, Kazlıçeşme, Debbağhane ve saire ameleleri Sosyalist Fırkası'na karşı büyük bir temayül göstererek kayd olmaya başlamışlardır.

Bu suretle yavaş yavaş fırkaya kayd edilmeye başlayan amelenin yekûnu 50 kişiye bile balığ olmamış ve fırka vaziyetini idrak etmemişti ki Kazlıçeşme'deki debbağhane fabrikalarındaki amele, kendi kendilerine bila sebep grev ilan ederek Sosyalist Fırkası'na iltica ettiler. Sosyalist Hilmi Arkadaş bu vaziyet karşısında birden bire şaşırıldı. Romanya'da gördüğü kırmızı gömlekli sosyalistlerin yaptığı işi Hilmi Arkadaş da yapacaktı. Demek ki nihayet Hilmi Arkadaş da emeline muvaffak olmuştu. Hilmi Arkadaş derhal amele murahhaslarını Sosyalist Fırkası'na davet etti. Onlardan grevin sebebini öğrenmek istedi. Fakat ameleler ne için grev yaptıklarını bilmedikleri gibi ertesi günkü ekmek paraları da ceplerinde yoktu. Hilmi Arkadaş düşünmeye başladı. Fırsat tamamdı. Ancak bu aç ameleleri bir müddet oyalayabilecek para lazımdı. Fırkaya kayd edilen azanın verdikleri duhûliye ise 5 lirayı bile tecavüz etmemişti. Esasen bu para ile de fırka için merkez olmak üzere Sirkeci'de Hoca Paşa'da ufak bir mahal isticâr edilmiş ve iki sandalye ile bir de

ليست حلمی آرقاداش! بيله فرقه نظامنامه سنك صمعی اولادقنه
وبوندن دولابی عمله برینه کندی و کندیسنه پیرو اولاجق
بر قاق آرقاداشك منفعتبرینه یاردیندن باشقه ایش اولما یاققنه
قاعدی .

مع هذا فرقهك معلوم اولان پروغرام ونظامنامه سنده کی
منفعت مقصدلرینه رغماً سوسیالیست فرقه سنك تشکلی عمله آرا .
سنده بویوک برسوینج تولید ایتیش و تراموای، شرکت خبریه ،
خلیج ، قازلی چشمه ، دباغخانه و سائره عمله لری سوسیالیست
فرقه سنه قارشلی بویوک برتایل کوسترلرک قید اولمغه باشلامشلردر .

بوصورتله یاواش یاواش فرقیه قید ایدلمکک باشلایان عمله نك
یکونی ۵۰ کیشی به بيله بالغ اولامش و فرقه وضعیتنی ادراک
ایتمه شدی که قازلی چشمه ده کی دباغخانه فابریقه لریده کی عمله کندی
کندیلرینه بلا سبب غره و اعلان ایدرک سوسیالیست فرقه سنه
التجا ایتدیلر . سوسیالیست حلمی آرقاداش بو وضعیت قارشینده
بردنجه شاشیردی . رومانیا ده کوردیکی قبرمری کوملکلی
سوسیالیستلرک یابدینی ایشی حلمی آرقاداشده یاققندی . دینک که
نهایت حلمی آرقاداشده املنه موفق اولمشدی . حلمی آرقاداش
در حال عمله مرخصلرینی سوسیالیست فرقه سنه دعوت ایتدی .
اونلردن غرورک سببی اوکرنک ایسته دی . فقط عمله لرنه ایچون
غره و یابدقلرینی بيلمه دکاری کی ایرتمی کونکی اکمک پاره لریده
جبلریده بوقدی . حلمی آرقاداش دوشونمکک باشلادی . فرصت
تامدی . آنیچق بو آچ عمله نی برمدت او یالایه بيله جک پاره لازمدی .
فرقیه قید ایدیلن اعضانک و بر دکاری دخولیه ایسه (ه) لیرایی
بيله تجاوز ایتتمشدی . اساساً بو پاره ایلده ده فرقه ایچون مرکز
اولق اوزره سرکه جیده خواجه باشاده اوافق بر محل استیجار
ایدلش و ابکی سندالیه ایلده برده ماصه آلتتمشدی . بوسبدن فرقه نك

masa alınmıştı. Bu sebepten fırkanın kasasında para bile mevcut değildi. Halbuki grev ilan eden amelenin Sosyalist Fırkası'na iltica etmelerinden maksat greve devam için karınlarını doyurmak hususunda fırkanın yardımını talep etmekte. Tabiidir ki Sosyalist Fırkası gibi yalnız sermayesiz sınıfın himayesi için 20 maddeyi programına derc eden ve kendisine "amele hamisi" namını veren bir fırka da bu yardımı ifadan çekinmezdi.

Hilmi Arkadaş eline geçen ilk fırsatta muvaffak olamazsa fırka için istikbal mevcut değildi. Buna mukabil esasen yekûn 90'a baliğ olan ameleyi grevde muvaffak ederse "sermayedaran sınıfının her türlü tehakkümünü" ilk hamlede kırmış olduğunu gösterecek ve bu hal Sosyalist Fırkası için mükemmel propaganda olacaktı.

Hilmi Arkadaş'ın bir gece uykusu kaçtı. Düşündü taşındı. Ertesi gün meçhul bir menbaadan 800 altın lira bularak Sosyalist Fırkası Merkezi'ne geldiği zaman Heyet-i İdare azaları ile kapının önünde toplanan ameleye hitaben bir nutuk irad etti. Bu nutukta Sosyalist Fırkası'nın programlarından bahs etti ve ameleye :

- Sabr ediniz. Ben sizin karınlarınızı doyuracağım. Haydi Veli Efendi Çayırına... dedi. Debbağhane amelesi Veli Efendi Çayırında toplandı. Hilmi Arkadaş Veli Efendi Çayırına birinde pilav diğerinde zerde olmak üzere iki kazan koydurdu. Bu yemekleri bütün ameleye tevzii ettirdi. Bu suretle on gün kadar amele greve devam etti. Nihayet fabrika sahipleri ile müzakeratta bulunan Sosyalist Fırka reisi Hilmi Arkadaş amelenin

lehine olmak üzere bir i'tilâfname tanzim ve imza etti. Grev bitti. On gün karınlarını doyuran amele Hilmi Arkadaş'a ve Sosyalist Fırkası'na olan şükran borçlarını ödeyebilmek için müttehiden Sosyalist Fırkası'na kayd edildi. Bu suretle on günlük faaliyetten sonra fırka 90 amele birden kazanmıştı.

Sosyalist Hilmi Arkadaş'ın grevin bidayetinde bulduğu 800 altın liranın menbaı meçhûldür. Sosyalist Fırkası'na mensup olan aza ile Heyet-i İdare azasından hiç bir zat Hilmi Arkadaş'ın bu parayı nereden ve nasıl bulduğunu da bilmemektedirler. Maa-haza menkûl bir rivayete nazaran Hilmi Arkadaş greve yardım maksadıyla bu parayı komunistlerden almış imiş. Fakat biz Hilmi Arkadaş'ın bu parayı komunistlerden almış olduğuna pek ihtimal veremiyoruz. Çünkü Hilmi Arkadaş son zamanlara kadar hatta Sosyalist Fırkası'nın en kudretli zamanında bile komunistliğe hâdim hiç bir harekette bulunmamıştır.

Debbağhane amelesi bu suretle muvaffak olunca İstanbul ameleleri arasında Sosyalist Fırkası'na karşı büyük bir teveccüh baş gösterdi. Amelelerin hepsinin içinde "sermayedaran sınıfına" karşı bir hareket yapmak arzusu galebe çalmaya başladı. Debbağhane grevinden beş on gün sonra Kasımpaşa Tersane Fabrikası'nda çalışan amele birden bire grev ilan ettiler ve derhal Sosyalist Fırkası'na iltica ettiler. Birinci grevi muvaffakiyetle idare eden fırkanın reisi Sosyalist Hilmi Arkadaş evvela ameleden grevin sebeplerini öğrenmek istedi. Fakat hiç bir amele muayyen bir gaye için grev ilan etmemişti. Fırka reisi Hilmi Arkadaş için esasen grevin sebebi ehemmiyeti haiz değildi.

عمله‌نك لهنه اولق اوزره بر اشلانامه تنظيم وامضا ايتدى .
 غره و پتدى . اون كون قارنلرني دويوران عمله حلمى آرقاداشه
 وسوسياليست فرقه‌سنة اولان شكران بورجلريني اوده‌يه بيلمك
 اينچون متحداً سوسياليست فرقه‌سنة قيد ايدلدى . بوسورتله
 اون كولك فعاليتدن سو كرا فرقه (۹۰) عمله بردن قازانشدى .
 سوسياليست حلمى آرقاداشك غره و ك بدايتنده بولديني
 (۸۰۰) آلتون ليرانك منجى بجهولدر . سوسياليست فرقه‌سنة
 منسوب اولان اعضا ايله هيئت اداره اعضاسندن هيچ بر ذات
 حلمى آرقاداشك بوپاره‌ني نرددن و ناصل بولديني ده بيلمه .
 مكده درلر . مع هذا منقول بر روايه نظراً حلمى آرقاداش
 غره وه يازديم مقصديله بوپاره‌ني قومونستلردن آلمش ايش .
 فقط بز حلمى آرقاداشك بوپاره‌ني قومونستلردن آلمش اولديغه
 پك احتمال وبره يورز . چونكه حلمى آرقاداش بولك زمانلره
 قادار حقي سوسياليست فرقه‌سنة ك قدرتي زماننده بيله
 قومونستللكه خادم هيچ بر حر كنده بولونامشدر .

دباغخانه عملاسي بوسورتله غره وده موفق اولونجه استانبول
 عملدلى آراسنده سوسياليست فرقه‌سنة قارشى بويوك بر توجه
 باش كوستردى . عمله لرك هيسنك اينچنده (سرمايه داران صنفه)
 قارشى بر حر كت ياتق آرزوسى غلبه چالغه باشلامشدى . دباغخانه
 غره وندن بش اون كون سو كرا قائم پاشا ترسانه فابريقه‌سنده
 چالشان عمله بردنبره غره و اعلان ايتديلر و در حال سوسياليست
 فرقه‌سنة التجا ايتديلر . برنجى غره وى موقيتله اداره ايدن
 فرقه‌نك رئيسى سوسياليست حلمى آرقاداش اولاعملادن غره و ك
 سابلرني اوكرنك ايتدهدى . فقط هيچ بر عمله معين برغايه
 اينچون غره و اعلان ايتدهميشدى . فرقه رئيسى حلمى آرقاداش
 اينچون اساساً غره و ك سبي اهميتي جاز ده كيلدى . مادامكه

Madem ki amele grev ilan etmiş ve Hilmi Arkadaş reis olarak tanınmıştı, artık grevin sebebini araştırarak programlar tanzim etmek ve bir hatt-ı hareket tayini ile uğraşmak vâhi düşüncelerdi.

Hilmi Arkadaş Tersane Fırkası^b'ndaki grev ilan eden ameleye paraları olup olmadığını sorduğu zaman amelenin evvelce teşkil ettikleri bir teavün sandığında külliyetli miktarda para olduğunu öğrendi. Bundan fevk'al-ade memnun olan Hilmi Arkadaş derhal teavün sandığındaki paraları Sosyalist Fırkası'na nakil ettirerek ameleye her gün yevmiyelerini almalarını emretti. Aynı zamanda ameleye hitaben sosyalistlikten ve grevden bahis bir nutuk irad ederek muvaffakiyetler temenni etti. Tersane fabrikalar müdürüyle müzakereye başladı. Neticede amelenin sandığındaki paradan hesapsız surette sarf edildiği halde 400 lira kalmıştı ki müzakere hüsn-i suretle neticelendi. Amele işleriyle meşgul olmaya başladı. Fakat Hilmi Arkadaş fabrikadaki bütün ameleği Sosyalist Fırkası'na aza kayd etmişti.

İşte bu suretle iki grevi idare ederek ameleye yardım eden Sosyalist Fırkası; Romanya'daki kırmızı gömlekli hayâlerinin Türkiye'de hakikate inkilâb ettiğinden dolayı amele arasında ve bütün İstanbul'da göğsünü gererek dolaşmaya başlamıştı.

Artık Sosyalist Hilmi Arkadaş bütün büyük mehafîle girip çıkıyor. Mustafa Sabri Hoca'nın delaletiyle tanıştığı nazırlarla siyasi fırka reisi olarak münakaşalarda bulunuyordu. Nazırlarla münakaşa ve müzakereler esnasında Hilmi Arkadaş o derece kuvvetli bir şahıs gibi müzakereye karışlıyordu ki o zamanın mevki-i

عمله غره و اعلان ايتمش و حلى آرقاداشى رئيس اولارق
 طائيشدى. آرتق غره و ك سېنى آراشديرارق پروگراملر تنظيم
 ايتك و بر خى حر ك ت عيىنى ايله او غراشق و اعى دوشونجه لردى.
 حلى آرقاداش ترسانه فابريقه سنده كى غره و اعلان ايدى
 عمله يه باره لرى اولوب اولما دىقنى صور دىنى زمان عمله نك اولجه
 تشكيل ايتدكارى بر تعاون سندن و غنده كلېتلى مقدار ده باره
 اولدىقنى او كړندى . بوندن فوق العاده ممنون اولان حلى
 آرقاداش در حال تعاون سندن و غنده كى باره لرى سوسياليست
 فرقه سنده نقل ايتد رهرك عمله يه هر گون بويه لرى آلا لرى
 امر ايتدى . عيى زمانده عمله يه خطا با سوسياليستلكن و غره و دن
 باحث بر نطق ابراد ايد رهرك موفقيتلر عيى ايتدى . ترسانه
 فابريقه لر مدير يله مذا كره به باشلادى . نتيجه ده عمله نك
 سندن و غنده كى باره دن خى بايىز صور تله صرف ايدله كى حاليه
 (۴۰۰) ليرا قالمشدى كه مذا كره حسن صور تله نتيجه اندى .
 عمله ايشلر يله مشغول اواقه باشلادى . فقط حلى آرقاداش
 فابريقه ده كى بوتون عمله يى سوسياليست فرقه سنده اعضا
 قيد ايتمشدى .

ايسته بو صور تله ايكي غره وى اداره ايد رهرك عمله يه يارديم
 ايدى سوسياليست فرقه رئيسى ؛ رومان ياده كى قير مى كوله كلى
 خياللر نك تور كيه ده حقيقته انقلاب ايتديكندن دولاي عمله
 آراسنده و بوتون استانبول ده كو كسى كرهرك دولاشقه باشلادى .
 آرتق سوسياليست حلى آرقاداش بوتون بويوك محافله
 كىروب چيقور . مصطفى صبرى خواجه نك دلا ايله طائيشدى
 ناظر لر له بر سىاسى فرقه رئيسى اولارق مناقشه لرده بولونوبوردى .
 ناظر لر له مناقشه و مذا كره لر اشناسنده حلى آرقاداش اودرجه
 قوتلى بر شخصيت كى مذا كره يه قاريشي بوردى كه اوز زمانك

iktidarında bulunan Hürriyet ve İ'tilaf Fırkası â'zam ve ekabiri Hilmi Arkadaş'ın tam bir sosyalist fırkası için lazım, evsâf ve şerâiti haiz olduğuna kâni' olmuşlardır.

Bu suretle Hürriyet ve İ'tilaf Fırkası'nın mümtaz şahsiyetleri arasında büyük bir mevki sahibi olan Hilmi Arkadaş günün birinde İngilizler'e Hürriyet ve İ'tilaf Fırkası lideri Sadık beyden bir tavsiyename aldı. Bu tavsiyenameye Sadık bey Hilmi Arkadaş için "Deli doludur ama sosyalistlikten falan anlamaz. Kendisinden de çok istifade edilir" diye yazıyor ve onun teşebbüslerinde yardım edilmesini rica ediyor idi. Hilmi Arkadaş bu tavsiyenameyi o zaman işgal kuvvetleri kumandanı olan İngiliz miralayına götürdü. İngiliz miralayını iri vücutlu Hilmi Arkadaş'ı görünce kendisinden her suretle yardım edilebileceğine kani olarak bir kağıt verdi. Bu kağıt ile Hilmi Arkadaş bütün İstanbul'da her iş yapacak ve bu hususta hiç bir kimse kendisine mani olamayacaktı.

Hilmi Arkadaş kağıdı cebine koyduğu zaman artık kendisi ve fırkası için hiç bir mani kalmadığına kani olarak fırka merkezine geldi. Arkadaşlarına kağıdı gösterdi. - Korkmayınız arkadaşlar... dedi. Artık bizim için istikbal mû'men ...

Fi'l-hakika o zamana kadar yapılan faaliyetler esnasında İstanbul'u işgal eden düvel-i muhtelif Hilmi Arkadaş hakkında iyi fikirler beslemiyorlardı. Hatta Hilmi Arkadaş'ın iki teşebbüsü de İ'tilaf kuvvetleri tarafından men edilmişti. Esasen Hilmi Arkadaş'ın teşebbüslerine en ziyade mani olmak isteyenler de İngiliz işgal kuvvetleri kumandanı miralaydı... Kendi

• موقع اقتدارنده بولونان حریت وائتلاف فرقه سی اعظمی واکبری
 حلمی آرقاداشک تام بر سوسیالیست فرقه سی رئیس اینچون
 لازم، اوصاف وشرائطی حائز اولدیغنه قانع اولمشدیلر .
 بوسورتله حریت وائتلاف فرقه سنک ممتاز شخصیتلری
 آراسنده بویوک بر موقع صاحب اولان حلمی آرقاداش کونک
 رنده انکلیزله حریت وائتلاف فرقه سی لیدری صادق بکدن
 برتوصیه نامه آلدی . برتوصیه نامه ده صادق بک حلمی آرقاداش
 اینچون (دلی دولودر آما سوسیالیستکدن فلان آکلماز -
 کندیسندنجه چوق استفاده ایدیلیر) دییه یازیور و اونک
 تشبیرنده یاردیم ایدلسنی رجا ایدیور ایدی . حلمی آرقاداش
 برتوصیه نامه یی اوزمان اشغال قوتلری قوماندانی اولان انکلیز
 میرآلاینه کوتوردی . انکلیز میرآلای ایری وجودنی حلمی
 آرقاداشی کورونجه کندیسندن هر صورتله یاردیم ایدیله بیله چکنه
 قانع اولارق برکاغد ریردی . بوکاغد ایله حلمی آرقاداش
 بوتون استانبولده هرایش یاباجق و بوخصوصده هیچ برکیمه
 کندیسنه مانع اولامیاجقدی .

حلمی آرقاداش کاغدی جنبه قویدنی زمان آرتق کندیسنی
 و فرقه سی اینچون هیچ برمانع مانادیغنه قانع اولارق فرقه مرکبینه
 کلدی . آرقاداشلرینه کاغدی کوسرتدی . - قورقما ییکیز
 آرقاداشلر ... دیدی . آرتق بزم اینچون استقبال مؤمن ...
 فی الحقیقه اوزمانه قادار یاییلان فعالیتلر اناسنده استانبولی
 اشغال ایدن دول مؤتلفه حلمی آرقاداش حقنده این فکرلر
 بسله یورلردی . حتی حلمی آرقاداشک ایکی تشبیه ده ائتلاف
 قوتلری طرفندن منع ایدلشدی . اساساً حلمی آرقاداشک
 تشبیرینه ک زیاده مانع اولیق ایسته ییلرده انکلیز اشغال قوتلری
 قوماندانی میرآلایدی . کندی حرکتلرینه مانع اولیق ایسته یین

hareketlerine mani olmak isteyen miralaydan bu derece selahiyet-i tâmmeyi alan bir fırka için tabiidir ki istikbâl mû'men idi.

Hilmi Arkadaş artık azasının yekûnû artık oldukça mühim bir rakkama baliğ olan ve elinde fevk'al-ade selahiyeti bulunan Sosyalist Fırkası namına bilumum şirketler amelesi arasında propagandaya başlamak istiyordu.

İşte bu esnada Hilmi Arkadaş'a tramvay amelesinden vatman Kenan efendi namında birisi müracaat etti. Hilmi Arkadaş Kenan efendi ile uzun müddet tramvay amelesi hakkında görüştü. Ondan amele hakkında malumat aldı. Esasen Kenan efendi amele arasında bir ittihad ve toplanma hareketi için teşebbüste bulunduğundan Hilmi Arkadaş'tan yardım istiyordu. Tramvay amelesi hakkında malumat verdi. Sosyalist Fırkası namına Hilmi Arkadaş'tan yardım talep etti. Hilmi Arkadaş Kenan efendiye birçok vaatlerde bulunduğu için tramvay amelesinin toplanması hususunda derhal faaliyete başlamaya karar verdiler.

Kenan arkadaş evvelce şimendüferde gelişmiş bilahare Tramvay Kumpanyası'na vatman olarak kayd edilmişti. Tramvay Kumpanyası'ndaki amelenin feci vaziyetini gördüğü zaman evvela vatman arkadaşlarıyla birlikte "Vatman İttihad Cemiyeti" namıyla bir cemiyet teşkiline teşebbüs etmiş bi'l-ahare cemiyet teşkil ettikten sonra cemiyet namına Sosyalist Fırkası'na giderek reis Hilmi Arkadaş ile görüşmüştü. İşte bu suretle Hilmi Arkadaş ile görüşerek tramvay amelesinin ittihadı için teşebbüsatta bulunmaya karar veren vatman Kenan arkadaş Hilmi Arkadaş ile teşebbüsat hakkında müzakereye başladılar.

میرآلایدن بودرجه صلاحیت تامه یی آلان برفرقه ایچون طیبمیدرکه استقبال مؤمن ایدی .

حلمی آرقاداش آرتق اعضاسنك یكونی اولدقجه مهم بر رقه بالغ اولان والنده فوق العاده صلاحیتی بولونان سوسیالیست فرقه سی نامنه بالعموم شرکتر عمله سی آراسنده پروپاگاندا یه باشلامق ایسته بوردی .

ایشته بوأسانده حلمی آرقاداشه تراموای عمله سندن واطمان کنعان افندی نامنده بریسی مراجعت ایتدی . حلمی آرقاداش کنعان افندی ایله اوزون مدت تراموای عمله سی حقننده کوروشدی . اوندن عمله حقننده معلومات آلدی . اساساً کنعان افندی عمله آراسنده برانحد وطویلاعه حرکتی ایچون تشبثده بولوندیغندن حلمی آرقاداشدن یاردیم ایستیوردی . تراموای عمله سی حقننده معلومات ویردی . سوسیالیست فرقه سی نامنه حلمی آرقاداشدن یاردیم طلب ایتدی . حلمی آرقاداش کنعان افندی یه برچوق وعدلرده بولوندیغی ایچون تراموای عمله سنك طویلانمه سی خصوصنده درحال فعالیت یه باشلامقه قرار ویردیله .

کنعان آرقاداش اولجه شندو فرد چایتمش بالآخره تراموای قومپانیاسنه واطمان اولار قید ایدلمشدی . تراموای قومپانیاسنده کی عمله نك فجیع وضعیتی کوردی کی زمان اول واطمان آرقاداش لایله بر ائکده (واطمان اتحادی جمعیتی) نامیله بر جمعیت تشکیلنه تمثیل ایتش بالآخره جمعیتی تشکیل ایتدکن صوکر اجماعت نلنه سوهیالیست فرقه سنه کیده رك رئیس حلمی آرقاداش ایله کوروشمشدی . ایشته بو صورتله حلمی آرقاداش ایله کوروششك تراموای عمله سنك اتحادی ایچون تشبثانده بولونمقه قرار ویرن واطمان کنعان آرقاداش حلمی آرقاداش ایله تشبثات حقننده مطکر یه باشلا یله .

Kenan arkadaş Tramvay Kumpanyası'nın amelesi olduğu için amelenin ve kumpanyanın vaziyetini bütün teferruatıyla biliyordu. Bu sebepten yapılan müzakerede ameleyi toplayabilmek için evvela bir iş ve müsbet bir faide vücuda getirdikten sonra amele ile temasa başlanmasını söyledi. Hilmi Arkadaş bu fikre iştirak ederek derhal faaliyete başladı.

Bu zaman tramvay azami 50 kuruş yevmiye alıyordu. Haftada bir gün bile tatil yoktu. Çalışma saatleri sabah altı buçuktan itibaren gece yarısından iki saat sonraya kadar devam ediyordu. Bu şerait tahtında dünyanın hiç bir tarafında amele çalışmamakta idi.

Hilmi Arkadaş evvela Kenan arkadaş ile birlikte tramvay amelesinden 50 - 60 kadar amele ile müzakerede bulundu. Amelenin vaziyetini tamamıyla tesbit ederek Kenan arkadaş ile doğruca işgal kuvvetleri kumandanlarından İngiliz miralayı Maxwell'e gitti. Miralay Maxwell Hilmi Arkadaş'ı gayet güzel bir surette kabul etti. Çay ve kahve ikramından sonra arzusunu sordu. Hilmi Arkadaş Maxwell'e Tramvay Kumpanyası'ndaki amelenin vaziyetini izah etti ve kendisinden bu hususta yardım talep ettiğini söyledi. Maxwell bu hususta karar verebilmek için Tramvay Kumpanyası'ndan iki murahhası davet etti. İki gün sonra amele murahhasları olarak Hilmi Arkadaş ile Kenan arkadaş kumpanya namına da bir zat Maxwell'in odasında ictima ettiler. Hilmi Arkadaş kumpanyadaki amelenin vaziyetini tekrar izah etti. Amelenin en fazla 60 kuruş ile çalıştığını ve intizamsız faaliyetini söyledi. Maxwell 60 kuruşu işitince ameleyi haklı

کنعانی آرقاداش تراموای قومپانیه سنک عمله سی اولدینی
ایچون عمله ییله قیلمیله نیک وضعیتی بوتون نفراتیله بیلوردی.
بوسیدن بابیلان مذاکره ده عمله یی طویللا بیلیمک ایچون اول
پرایش و مثبت برقاوده وجوده کتیردکن صوکر اعمله ایله
عاسه باشلامی سوبله دی . حلمی آرقاداش بوفکره اشتراک
ایدنک در حال فعالیتیه باشلادی .

بو زمان تراموای عمله سی اعظمی ۵۰ غروش یومیه
آلیوردی . هفته ده برکون بیه تعطیلی یوقدی . چالیشمه
ساعتلری صباح ۶ یوقدن اعتباراً کیجه یاریسندن ایکی ساعت
صوکرایه قادار دوام آیدیورده ی . بو شرائط تحتنده دنیا نیک
هیچ برطیافته عمله چالیشماقده ایدی .

حلمی آرقاداش اول کنعان آرقاداش ایله برلکده تراموای
عمله سیندن ۵۰ - ۶۰ قادار عمله ایله مذاکره ده بولوندی .
عمله نیک وضعیتی تامیله تثبیت ایدنک کنعان آرقاداش ایله
دوغریجه اشغال قوتلری قوماندانلردن انکایزه برآلای ماقسوده
کیتدی . میرالای ماقسول حلمی آرقاداشی غایت کوزمل
برصورتده قبول ایتدی . چای و قهوه اکراندن صوکر
آرزوسنی صوردی . حلمی آرقاداش ماقسوله تراموای قومپانیه
سندگی عمله نیک وضعیتی ایضاح ایتدی و کندیسندن بوخصوصده
یادیم طلب ایتدیکنی سوبله دی . ماقسول بوخصوصده قرار
وبره بیلیمک ایچون تراموای قومپانیه سیندن ایکی مرخصی دعوت
ایتدی . ایکی کون صوکر اعمله مرخصلری اولارق حلمی
آرقاداش ایله کنعان آرقاداش قومپانیه نامنه دم بردات ماقسوله نیک
اولمه سندده اجتماع ایتدیلر . حلمی آرقاداش قومپانیه ده کی عمله نیک
وضعیتی تکرار ایضاح ایتدی . عمله نیک ایضا (۶۰) غروش
ایله چالیشدیغی و انتظامسز فعالیتی سوبله دی . ماقسول (۶۰)
غروش ایشیدنجه عمله یی حقی بولدی . قومپانیه نامنه کان ذاتدن

buldu. Kumpanya namına gelen zattan hakikati öğrenmek istedi. Kumpanya murahhası amelenin 200 kuruş yevmiye aldığını ve muntazam bir surette çalışmakta olduğunu söylerken Hilmi Arkadaş "yalan" dedi. Maxwell kumpanya murahhasının yalan söylediğini anlayınca fena halde kızdı ve ameleye talepleri vechile askari bir lira vermelerini emr etti. Fakat kumpanya Maxwell'in bu emrini dinlemediğinden Tramvay Kumpanyası amelesi Hilmi Arkadaş'ın emriyle 10 Mayıs 336 tarihinde ilk grevi ilan etti.

Zeki Cemal.

حقیقی اوکره نك ایستهدی. قومپانییه مرخصی عملانك (۲۰۰) غرون یومیه آلدیغی و منتظم بر صورتده چایشقده اولدیغی سویلرکن حلمی آرقاداش درحال (یالان) دیدی. ماقسوهل قومپانییه مرخصك یالان سویلدیكنی آسلا نتیجه فنا حانده قیزی و عماهیه خلیباری و جهاله اصغری برلیرا یومیه و برمه لرینی امر ایئدی. فقط قومپانییه ماقسوهلك بو امرینی دیکلیمه دیکندن تراوای قومپانیاسی عملاسی حلمی آرقاداشك امریله ۱۰ مایس ۳۳۶ تاریخنده ایلك غره وی اعلان ایئدی.

زکی جمال

Meslek, # 25, 2 Haziran 1925 / 2 June 1925, s.9.

MEMLEKETİMİZDE AMELE HAREKETLERİ TARİHİ

- 5 -

Tramvay amelesinin ilk grevi - Beş gün sonra ikinci bir grev - Sosyalist Fırkası bütün sermayedarları korkutmuştu - Elli liraya Sosyalist Fırkası'na kayd edilen bir patron.

Sosyalist Fırkası reisi Hüseyin Hilmi ve Vatman İttihadı murahhası Kenan arkadaşların müşterek emirleri üzerine 10 Mayıs tarihinde tramvay şirketinin Şişli, Beşiktaş, ve Aksaray depolarında grev ilan edilmesi amele tarafından taht-ı karara alınmıştı.

O zamana kadar tramvay şirketinin tazyikinden bıkmış olan amele birden bire kumpanyaya karşı bu hareketi muvafık bulmuyordu. Fakat neticede kumpanyaya karşı gösterilecek mevadın cebri surette kabulü için bu hareketin mecburi olduğuna kanaat getirdiğinden 10 Mayıs tarihinde umumi grev ilan edildi.

Amelenin üç dört gün evvelden münakaşa ve müzakere ettikleri grevden bihaber olan amele rüesası sabahleyin depolara geldiği zaman makinelerin başında vatman ve arabaların içinde bir tek kondöktör bulamamıştı. Bu vaziyet karşısında birden bire şaşırان amele rüesası etrafı araştırmaya başlamış ise de neticede vatmanların ve kondöktörlerin arabaları terk ile umum depolarda grev ilan ettiklerini öğrenmişlerdir.

Maa-haza amelesiz kalan amele rüesası hiç olmazsa bir kaç araba çıkarabilmek için teşebbüsatta bulundukları zaman vaziyetin

عمله حرکتلری :

مملکتیزده عمله حرکتلری تاریخی

— ۵ —

تراموای عمله سنک ایلک غره وی - بش کون صوکره ایکنجی بر غره و -
سوسیالیست فرقه سی بوتون سرمایه دارلری قورقوشدی . اللی لیرایه
سوسیالیست فرقه سنه قید ایدیلن بر پاترون

.....

سوسیالیست فرقه سی رئیس حسین حلمی و واطمان اتحادی
مرخصی کنعان آرقاداشلرک مشترک امرلری اوزرینه ۱۰
مایس تاریخده تراموای شرکتک شیشلی شکطاش و آقسرائ
ده پولرنده غره و اعلان ایدلمسی عمله طرفندن تحت قراره آلمیشدی.
اوزمانه قادار تراموای شرکتک تضییقندن بیقمش اولان
عمله بردنبره قومانییه قارشى بوحرکتی موافق بولیوردی .
فقط نتیجه ده قومانییه قارشى کوستربله جک موادک جبری
صورته قبول ایچون بوحرکتک مجبوری اولدیغنه قناعت
کتیردیکندن ۱۰ مایس تاریخده عمومی غره و اعلان ایدلدى.
عمله نك اوچ درت کون اولدن مناقشه و مذاکره ایتدکلری
غره و دن بی خبر اولان عمله رؤسası صاحبین ده پولره کلدیکی
زمان ما کنه لرك باشنده واطمان و آرابه لرك ایچنده نك بر
قوندو کتور بولامامشدی . بووضعیت قارشوشنده بردنبره شاشیران
عمله رؤسası اطرافى آراشدیرمغه باشلامش ایسه ده نتیجه ده
واطمانلرك وقوندو کتورلرك آرابه لری ترك ایله عموم ده پولره
غره و اعلان ایتدکلرینی اوکرتمشلردر .

مع هذا عمله سز قالان عمله رؤسası هیچ اولمازسه برقاچ
آرابه چیقارا بیلک ایچون تشبثاده بولوندکلری زمان وضعیتک

vahim olduğunu, makinelerin ve kol anahtarlarının amele tarafından alınmış olduğunu görmüşlerdir.

İşte bu suretle üç depo[da] birden başlayan şiddetli grev üzerine işletme müdürüne telefonlar yağmaya başlamıştır. 50 kuruşa sabahtan gece yarısına kadar onsekiz saat çalışan amelenin bu hareketine evvela inanamayan amele rüesası bir kaç aydan beri İstanbul'un amele havası üzerinde sert bir rüzgar gibi esen Hilmi Arkadaş'ın ve Sosyalist Fırkası'nın bu işte parmağı olduğunu his ederek etrafa baş vurmaya başlamışlardır.

Sosyalist Fırkası namına reis Hilmi Arkadaş kumpanyanın bu çareye tevessül edeceğini daha evvel tahmin etmiş olduğundan kumpanyanın teşebbusatta bulunacağı mahallere müracaat ederek amelenin feci vaziyetini izah etmişlerdir.

Amelenin 50 kuruş ile 18 saat durmadan çalıştığına herkesi acıtan Hilmi Arkadaş kumpanyanın bir saat sonraki müracaatlarını bu suretle akîm bıraktıracak kumpanyayı muhakkak surette amele metâlibini kabul ettirmeye mecbur etmişti.

Kumpanya daha o gün Sosyalist Fırkası ile mücadeleye girişmeye mecbur olunca reis Hilmi Arkadaş hakkında malumat almış ve İngilizler ile Hürriyet ve İ'tilaf hükümetinin en ziyade hürmet ettikleri bir şahsiyet olduğunu öğrenmiştir. O zamanlar İstanbul'un en büyük iki başı gibi duran bu kuvvetler de en ziyade hürmet ettikleri bir şahsiyet ile başa çıkamayacaklarını ve sözlerini dinlettiremeyeceklerini anlayan kumpanya derhal ve hemen o gün amelenin metâlibini kabul edeceğini amele murahhaslarına bildirmiştir. Amele murahhasları ile kumpanya

وخېم اولديغى ، ماكنه لرك وقول آناختارلرېنك عمله طرفندن
آلتىش اولديغى كورمىشلردر .

ايسته بوسورتله اوچ ده پو بردن باشلايان شدتلى غره و
اوزرينه ايستنه مديريته تلفونلر ياغمغه باشلامىشدر . (۵۰)
غروشه صباحدن كيجه ياريسته قادار اون سكرن ساعت
چالیشان عملەنك بوحر كتنه اولا اينانامايان عملەر و سانسى برقاي
آيدن برى استانبولك عمله هوايى اوزرنده سرت برروزكار
كى آسن حلمى آرقاداشك وسوسياليست فرقه سنك بو ايسته
بارمى اولديغى حس ايدرك اطرافه باش اورمغه باشلامىشلردر .
سوسياليست فرقه سى نامنه رئيس حلمى آرقاداش قومپانيه نك
بوچارده توسل ايده جكنى دها اول تحين ايتىش اولديغندن
قومپانيه نك تشبثانده بولونه جنى محلله مراجهت ايدرك عملەنك
خيم وضعيتى ايضاح ايتىشلردر .

عملەنك ۵۰ غروش ايله ۱۸ ساعت دورمادن چاليشديغنه
هر كسى آجيتان حلمى آرقاداش قومپانيه نك بر ساعت سوكر اكي
مراجعتلرې بوسورتله عقم بر اقد بر ارق قومپانيه نك محقق صورتده
عمله مطالبى قبول ايتد برمكه مجبور ايتىشدى .

قومپانيه دها اوكون سوسياليست فرقه سى ايله مجادله به
كېرىشمكه مجبور اولنجه رئيس - حلمى آرقاداش حقنده معلومات
آلتىش وانكليرله حریت وائتلاف حكومتك اكز ياده حرمت
ايتدكلرى بر شخصيت اولديغى اوكرامىشدر . اوزمانلر استانبولك
اك بويوك ايكي باش كې دوران بوقوتلرده اك ز ياده حرمت
ايتدكلرى بر شخصيت ايله باشه جيقاميا جقلىرى و سوزلرې
ديكله تديره ميه جكلرى آكلايان قومپانيه در حال و همان اوكون
عملەنك مطالبى قبول ايده جكنى عمله مرخصلرېنه بيلد برمىشدر .
عمله مرخصلى ايله قومپانيه مرخصلى مذاكره به باشلادقلى

murahhasları müzakereye başladıkları zaman kumpanya murahhasları amelelerin metâlibini "amelenin derhal işe başlaması" şartıyla kabul edeceklerini söylemişlerdir.

Amele murahhasları kumpanyanın bozulan vaziyeti karşısında kumpanyayı daha fazla üzmemek için ertesi gün amaleyi işe başlatmaya mecbur olmuşlardır. Amele işe başladığı zaman tarafeyn murahhasları arasındaki müzakere de başlamış olduğundan amele mütemadiyen istikballeri ile alakadar olan müzakereden her dakika haber almak için çırpınıyordu. Nihayet dört gün süren müzakereden sonra amele güzel bir haber almak için Tramvay Kumpanyası'nın Tünel'deki binasına toplandığı bir gün amele murahhası Hilmi Arkadaş ve arkadaşı asabi ve heyecanlı kapıdan çıktı, ilk grevden beş gün sonra 15 Mayıs sabahı Hilmi Arkadaş'ın asabiyeti anlaşıldı. Kumpanya amelenin metâlibini kabul etmediğinden amele ikinci bir grev daha ilan etmişlerdi.

Fakat o vakitler sadrazam olan Damat Ferit amelenin ikide birde grev ilan etmesinden dolayı hiddet ettiğinden amele murahhasları namına Hilmi Arkadaş'ı bir gün nezdine ?! davet etti. Hilmi Arkadaş ile uzun müddet konuşarak amelenin grev maksadını öğrendi. Hilmi Arkadaş'ın amele namına müdafaa ettiği metâlib listesi pek haklı olduğundan Damat Ferid sırf kavga için davet ettiği amele murahhasına karşı kumpanya nezdinde yardım edeceğini söyledi. Aradan geçen bir gün sonra Damat Ferid amele murahhasları ile kumpanya murahhaslarını Baltalimanı'ndaki yalisına davet etti.

Bu suretle davet edilen amele ve kumpanya murahhaslarını

زمان قومپانيه مرخصلری عمله نك مطالبی (عمله نك در حال ایشه باشلامی) شرلیله قبول ایده جکلری سوبله مشلردر .

عمله مرخصلری قومپانيه نك بوزولان وضعیتی قارشینده قومپانيه بی دها فضله اوزمه مك ایچون ابرتسی کون عمله بی ایشه باشلامغه مجبور اولمشلردر . عمله ایشه باشلادینی زمان طرفین مرخصلری آراسنده کی مذاکره ده باشلامش اولدیغندن عمله متبادیاً استقبالی ایله علاقه دار اولان مذاکره دن هر دقیقه خبر آلق ایچون چیرپینیوردی . نهایت درت کون سورن مذاکره دن صوکره عمله کوزل بر خبر آلق ایچون تراموای قومپانيه سنك تونله کی بناسنه طویلاندینی برکون عمله مرخصی حلمی آرقاداش و آرقاداشی عصی وه بجانی قاپودن چیقدی ، ایلك غره وودن بش کون صوکره ۱۵ مایس صباحی حلمی آرقاداشک عصیتی آکلاشیلدی . قومپانيه عمله نك مطالبی قبول ایتمه دیکندن عمله ایکنجی برغره و دها اعلان ایشلردی .

فقط او وقتلر صدراعظم اولان داماد فرید عمله نك ایکیده برده غره و اعلان ایتمه سنندن دولای حدت ایتمه دیکندن عمله مرخصلری نامنه حلمی آرقاداشی برکون نزدینه ؟ ! دعوت ایتمدی . حلمی آرقاداش ایله اوزون مدت قونوشارق عمله نك غره و مقصدینی اوکرندی . حلمی آرقاداشک عمله نامنه مدافعه ایتمیکی مطالب ایسته سی پک حقی اولدیغندن داماد فرید صرف قاوغا ایچون دعوت ایتمیکی عمله مرخصنه قارشی قومپانيه نزدنده یاردیم ایده جکنی سوبله دی . آرادن کچن برکون صوکره داماد فرید عمله مرخصلری ایله قومپانيه مرخصلری بالطه لیمانده کی بالیسنه دعوت ایتمدی .

بوصورتله دعوت ایدیلن عمله و قومپانيه مرخصلری بالطه لیمانه

Baltalimanı'na gönderdi. Baltalimanı'nda amele namına Hilmi Arkadaş ile Tramvay Kumpanyası namına murahhas olarak gelen mösyö Hanzoz (طازوز) ve mösyö Kefner (كیفنر) arasında müzakere başladı. Bu müzakereye Damad Ferid namına Polis Müdürü olan Hasan Tahsin de iştirak etti.

Netice-i müzakeratta tarifeye yüzde yirmi zam yapıldı buna mukabil amelenin yevmiyesi askari 100 kuruş olmak üzere tesbit edildi.

Damat Ferid yüzde yirmi zammı irade-i seniyeye iktiran ettirdi. Bu suretle tarifesine zam edilen kumpanya amelenin diğer metalibi üzerinden atideki mevadı yapmayı deruhte etti:

1- Haftada bir gün tatil.

2- Daimi amele listesinde kayıtlı olanlara gece işleri için yüzde yirmibeş zam. Askari yevmiye 100 kuruş.

3- Dokuz saat faaliyet ve bu saatten fazla çalışanlara üç gün birer yevmiye ile yüzde 25 zam.

4- Vazife esnasında yaralananlara tam yevmiye. Hastalananlara 3 gün birer yevmiye, 3 - 10 güne kadar yarımşar yevmiye, 10 günden üçüncü ayın son gününe kadar tam yevmiye. Hasta olanların evine doktor göndermek.

5- Kumpanya tarafından yevmiyeli müstahdemine mahsus bir ihtiyat ve muavenet sandığı tesis etmek.

Beş maddeden mürekkep olan metâlib listesi kumpanya tarafından kabul edildikten sonra 18 Mayıs tarihinde amele tekrar işe başlamıştı. Artık birden bire İstanbul içinde büyük bir kudret ve kuvvet gösteren bir şahsiyetin ve bir fırkanın ismi

کونده ردى . بالطة ليمانده عمله نامنه حلى آرقاداش ايله
ترامواى قومپانيه سي نامنه مراض اولارق كلن موسيو هانزه ز
وموسيو كي فنه ر آراسنده مذا كره باشلادى . بومذا كره به
داماد فرید نامنه پولیس مدیری اولان حسن تحسین ده
اشتراك ایتدی .

نتیجه مذا كرانده تعرفیه یوزده یكرى ضم یاپیلدی بوكا
مقابل عمله نك یومیه سی اصغری ۱۰۰ غروش اولیق اوزره
تثیت ایدلدى .

داماد فرید یوزده یكرى ضمی اراده سنییه اقتران
ایتدیردی . بوصورتله تعرفه سنه ضم ایدیلن قومپانیه عمله نك
دیكر مطالبی اوزرندن آتیده كي موادی یاقینی درعهده ایتدی :
۱ — هفته ده بركون تعطیل ۲ — دائمی عمله لیسته سنده
قیدلی اولانلره کیجه ایشلری ایچون یوزده (۲۵) ضم . اصغری
یومیه ۱۰۰ غروش .

۳ — درقوز ساعت فعالیت بوساعتدن فضلا چایشانلره
بر یومیه ايله یوزده ۲۵ ضم .

۴ — وظیفه اساسنده یارالانلره تام یومیه . خسته لانیلره
۳ کون برر یومیه ، ۳-۱۰ کونه قادار یاریشیر یومیه ، ۱۰
کوندن اوچنچی آلك صوك کونه قدر تام یومیه . خسته اولانلرك
أوبنه دو قور کوندرك .

۵ — قومپانیه طرفندن یومیه لی مستخدمینه مخصوص
براحتیاط و معاونت صندوقی تأسیس ایتك .

بش ماده دن مركب اولان مطالب لیسته سی قومپانیه طرفندن
قبول ایدلدیكدن سوگرا ۱۸ مایس تاریخنده عمله تکرار ایشه
باشلامشدی . آرتق بردنبره استانبول ایچنده بویوك بر قدرت
وقوت کوسترن بر شخصیتك وبرفرقه نك اسمی غزته لرده

gazetelerde görölüyordu: Sosyalist Fırkası reisi Hilmi Arkadaş ve Sosyalist Fırkası.

Maa-haza, tramvay amelesi gibi kuvvet ve kudret ile hiç bir şeyden çekinmeden tazyik yapan bir şirketin "hakkından gelen" Hilmi Arkadaş da bu reklamdan bi'l-istifade Sosyalist Fırkası'na adam kayd ettirmekle meşgul oluyordu.

İşte bütün bu muvaffakiyetlerden sonra her gün yüzlerce aza kayd etmeye başlayan Sosyalist Fırkası Merkez-i Umumi için Divanyolu'nda bir konak tutmuş ve reis beyin rûkbüne mahsus olmak üzere bir de otomobil tahsis etmişti.

Kırmızı otomobilde Sosyalist Fırkası armasını havi bayrağını dalgalandırarak dolaşan Hilmi Arkadaş artık ameleler arasında bir münecci gibi anılmaya başlanmıştı. Hilmi Arkadaş lütfen bir tramvay arabasına binmiş olsa bütün kondöktörler, vatmanlar etrafında pervane gibi dolaşmaya başlar, onun emrini ifadan çekinmezlerdi.

Hilmi Arkadaş amelenin kendi emrine sadık olup olmadığını anlamak için bir iki defa keyf için ameleyi tecrübe bile etmişti. Mesela bir gün Taksim'e kırmızı sosyalist otomobili ile teşrif eden Hilmi Arkadaş en öndeki tramvay vatmanına -Makinenin kolunu al gel... demiş. Bu emri derhal ifa eden vatmanın yüzünden o gün yarım saat tramvay arabaları birbirinin arkasına dizilerek Sosyalist Fırkası reisinin karşısında sadakatini göstermişti. Sosyalist Fırkası reisi amele arasında bu derece kuvvet sahibi olduğu gibi sermayedarlar arasında da kuvvet ve kudretini göstermeye başlamıştı.

کوروله میوردی . سوسیالیست فرقه‌سی رئیس حلی آرقاداش .
وسوسیالیست فرقه‌سی .

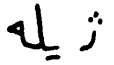
مع هذا ، تراموای عمله‌سی کبی قوت و قدرت ایله هیچ
برشیدن چکنه‌دن تضییق یابان بر شرکتک (حقندن کان)
حلی آرقاداش ده بورقلامدن بلاستفاده سوسیالیست فرقه‌سه
آدم قید ایتدیرمکله مشغول اولوبوردی .

ایشته بوتون بوموقیتلردن صوکراهرکون یوزلرجه اعضا
تید ایتکه باشلابان سوسیالیست فرقه‌سی مرکز عمومی ایچون
دیوان یولنده برقوناق طوغش ورشیش بکک رکوبه مخصوص
اولق اوزره برده اوطوموبیل تخصیص ایتشدی .

قرمزی اوطوموبیلده سوسیالیست فرقه‌سی آرمه‌سنی حاوی
باراغنی دالغاندرارق دولاشان حلی آرقاداش آرتق عملدیر
آراسنده برمنجی کبی آکیلغه باشلانمشدی . حلی آرقاداش
لطفاً بر تراموای آرابه‌سه ییمیش اولسه بوتون قوندوکتورلر،
واطمانلر اطرافنده پروانه کبی دولاشغه باشلار. اونک امرینی
ایفادن چکنمزلردی .

حلی آرقاداش عمله‌ک کندی امرینه صادق اولوب
اولمادیغی آکلامق ایچون بر ایکی دفعه کیف ایچون عملدینی
بحربه بیله ایتشدی . مثلاً برکون تقسیمه قرمزی سوسیالیست
اوطوموبیل ایله تشریف ایدن حلی آرقاداش الک اوکده کی
تراموای واطمانه - ماکنه‌ک قولی آل کل ... دیمش .
بو امری درخال ایفا ایدن واطمانک یوزندن اوکون یاریم
ساعت تراموای آرابه‌لری بربرینک آرقاسنه دیزیلهرک سوسیالیست
فرقه‌سی ریشیک قارشیننده صداقتی کوستریمشدی . سوسیالیست
فرقه‌سی رئیس عمله آراسنده بو درجه قوت صاحبی اولدیغی
کبی سرمایه دارلر آراسنده ده قوت و قدرتی کوستریمکه باشلانمشدی .

Hele tramvay, Şirket-i Hayriye ve Halic idarelerine mensup büyük memurlar ameleyi bir emriyle idare eden Hilmi Arkadaş'ın Sosyalist Fırkası'na girmeye mecbur olduklarını his etmişlerdi. Bu suretle kendi arzularıyla Sosyalist Fırkası azalığını büyük bir şerefle kabul eden memurlar fırkaya kabul edilirken duhuliye olarak bir çok teberruatta bile bulunuyorlardı. Nitekim Şirket-i Hayriye İdaresi müdürü Ali bey Sosyalist Fırkası'na kayd edilirken 50 lira duhuliye vererek hüvviyet varakasını almıştı.

Kendi arzularıyla Sosyalist Fırkası'na girmeyen memurlar hakkında ise kumpanyalar bi'l-hassa Tramvay Kumpanyası yeni bir talimatname ihzar etmiş ve bunu bütün memurlara tebliğ etmişti. Bu talimatnameye nazaran Sosyalist Fırkası'na kayd edilmeyen veya Sosyalist Fırkası mensuplarıyla iyi geçinmeyen memurların kıymetleri ne olursa olsun memuriyetinden azl edileceğinden bu emir neticesinde kumpanyanın memurlarından mühim bir ekseriyet Sosyalist Fırkası'na iltihak ettiler. Bunlar meyanında amelenin en ziyade kendisine düşman add ettiği İşletme Müdürü mösyö Jile () de vardı. Artık fırka için mü'men bir istikbal mevcuttu. Sosyalist Fırkası da fırka reisinin kırmızı otomobili gibi son suratle terakki ediyor ve kırmızı bayrak da hakim bir vaziyette fırka binasında dalgalanıyordu.

Zeki Cemal.

هله تراموای ، شرکت خیریه و خلیج اداره لرینه منسوب
 بویوک مأمورلر عملیه بی بر امریله اداره ایدن حلی آرقا داشک
 سوسیالیست فرقه سنه کیرمکه مجبور اولدقلرینی حسن اعتشاردی .
 بوسورتله کندی آرزولریله سوسیالیست فرقه سی اعضا لغنی
 بویوک بر شرفله قبول ایدن مأمورلر فرقه یه قید ایدیلیرکن دخولیه
 اولارق برچوق تبرعانه بیله بولونوبورلردی . نته کیم شرکت
 خیریه اداره سی مدیری علی بک سوسیالیست فرقه سنه قید
 ایدیلیرکن ۵۰ لیرا دخولیه ویره رک هویت ورفه سی آلمشدی .
 کندی آرزولریله سوسیالیست فرقه سنه کیره یین مأمورلر
 حقیقده ایسه قومانیه لر بالخاصه تراموای قومانیه سی یکی بر
 تعلیمات نامه احضار اتمش و بونی بوتون مأمورلره تبلیغ ایتشدی .
 بو تعلیمات نامه نظرأ سوسیالیست فرقه سنه قید ایدیلرین ویا
 سوسیالیست فرقه سی منسوبلریله ای کچنمه یین مأمورلرک قییمتلی
 نه اولورسه اولسون مأموریتندن عزل ایدیلر جکدی . بومامهر
 نتیجه سنده قومانیه نك مأمورلرندن مهم برا کتیرت سوسیالیست
 فرقه سنه التحاق ایتدیلر . بونلر میاننده عهدانك اك زیاده
 کندیسنه دشمن عد ایتدیکی ایشلته مدیری موسیر (ژبله) ده
 واردی . آرتق فرقه ایچون مؤمن بر استقبال موجوددی .
 سوسیالیست فرقه سی ده فرقه رئیسك قیرمزی اوظودوبیلی کی
 صوک سرعتله ترقی ایدیور و قیرمزی بایراقده حاکم بروضعتده
 فرقه بناسنده دالغالانیوردی .

نکی جمال